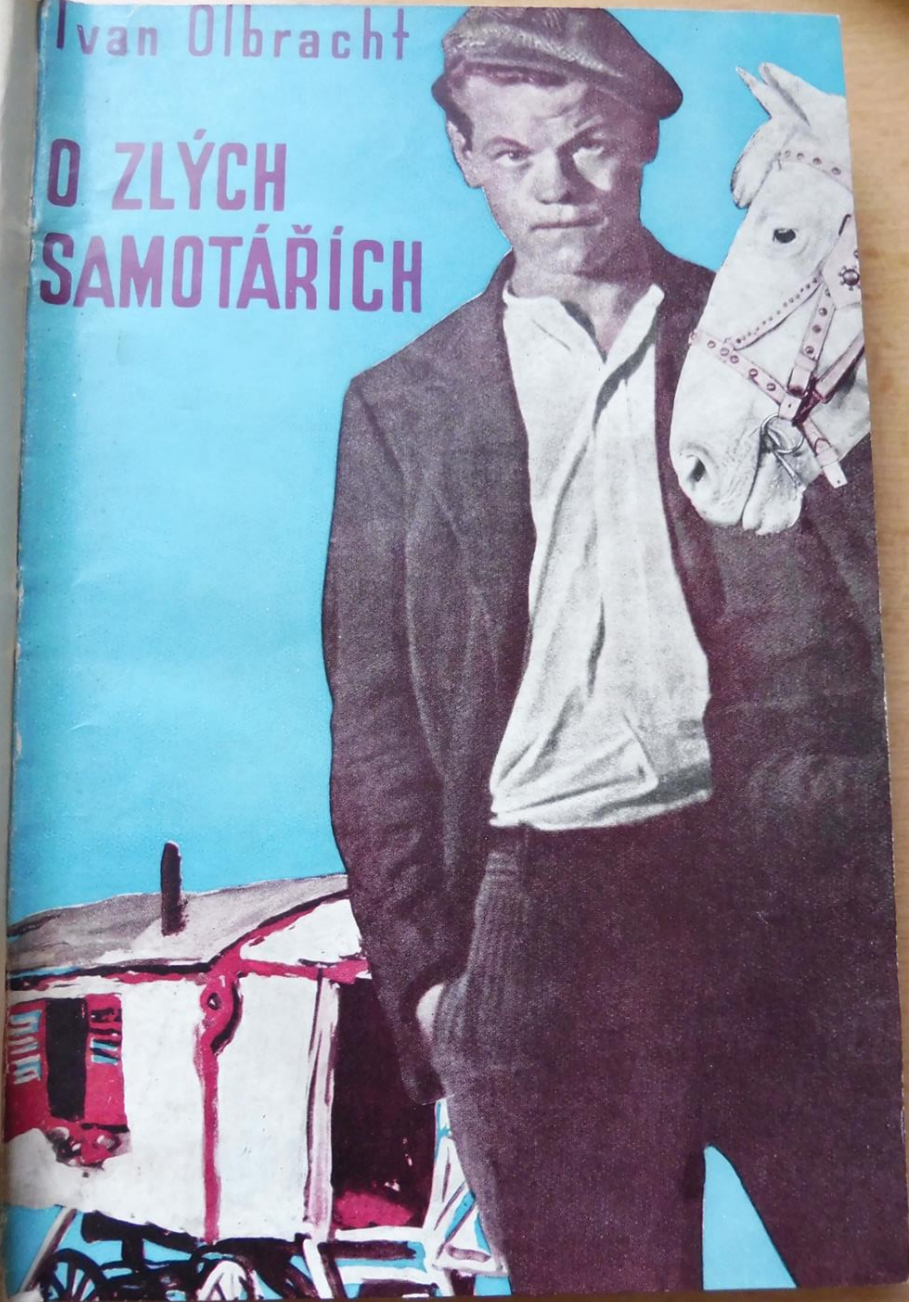

Ivan Olbracht

O ZLÝCH
SAMOTÁŘÍCH

Spisů IVANA OLBRACHTA sv. 1.
O ZLÝCH SAMOTÁŘÍCH. Třetí
vydání. Vytiskl a vydal roku 1939 Melantrich
a. s. v Praze. Mimo vydání obyčejné vyšlo 5
číslovaných výtisků na papíře Vergé Blanc
Pannekoek.

SPISY IVANA OLBRACHTA

SVAZEK I.

O ZLÝCH SAMOTÁŘÍCH

Šéfredaktorka nakladatelství Jarmila Prokopová. Odpovědná redaktorka Květa Zadáková. Obálku navrhl Milan Hegar. Technický redaktor O. Nindl. Korektor J. Fíryt.

30113/482, 42172/51/7/III/1, 839. Sazba 13. I. 1951, tisk 29. III. 1951. Čtvrté, ve Svobodě první vyd. Náklad 15.750. Pl. ar. 14.25, aut. ar. 10.12. Pap. 220-39, 86 x 112, 80 g. Tisk Svoboda, n. p., závod č. 1, Praha, ze sazby písmem cicero Old Style. 5 0/0. Cena brož. 35 Kčs, váz. 54 Kčs.

[1939]

Snad je přec jen třeba připomenouti novým čtenářům, že povídky knížky „O zlých samotářích“ byly psány před třiceti lety a že jsou to mé první literární práce. Pro toto vydání byly poněkud přepracovány. Stavba zůstala, také obsah byl upravován jen málo, ale změny jazykové jsou značné. Bylo to nezbytné už se zřetelem na spisovnou češtinu, která právě v této době prošla vývojem, jehož velikost může posouditi hlavně ten, komu jest jazyk nástrojem. A o této věci mi budiž dovoleno říci několik laických slov.

Navazuji na novinářský článek Jiřího Hallera o spisovatelích píšících dobrou češtinou, v němž se zjišťuje vyšší úroveň literární řeči vůbec a naznačuje se, že je to zásluhou autorů, kteří si uvědomují své povinnosti k jazykové kultuře a to, že jest čistý jazyk výrazem národního cítění a hrdosti. Jenže tato odpověď na otázku proč hlavní část pravdy neosvětluje. Tohohle všeho si byli dokonale vědomi i spisovatelé v dobách, kdy se psalo češtinou hodně špatnou, a hlavní příčinu lepšího literárního jazyka tedy třeba hledati někde jinde a mimo uvědomění a vůli spisovatelů. Není také nesnadno nalézt ji. Neboť nejde

do Rieholetu 3. r. reprezentativní forma
 □ " { samostatně 82 pravopisné a pod.
 △ —

V. ~~stereotypní~~
 Melanoid
 jako první
 málokdy
 vzhledem k

1300M 36

4425/1
 ✓
 ✓

jen o vůli, nýbrž také o možnosti. A ty nám teprve dala soudobá věda o jazyce. Píšeme-li dnes jazykem dobrým, nebo řekněme lepším než kdysi, způsobila to na prvním místě ona.

Jak mohl český spisovatel (a právě spisovatel vědomý si své odpovědnosti) ještě před pětadvaceti lety psátí dobře, vězel-li až po krk ve filologických pověrách předminulé a minulé generace, viděl-li při každé větě, již chtěl zformovatí svou myšlenku, vyhrůžně vztyčený prst filologův: „Nesmíš! Germanismus! Galicismus! Kazimluv! Pozor! Podezřelý! Vulgárnost! Nářečí!“, chápal-li se úzkostlivě každého nového Brusu, kdejakého zatuchlého, ale důrazně doporučeného archaismu, nesmyslného jazykového vynálezu, toporné náhražky za obrat domněle nesprávný, musil-li se stále vyhýbat, obcházet, vymítat, a zbyl-li mu nakonec slovníček jistojistotně správných výrazů a rčení, který tak stačil na napsání dobré kvar-tánské „lícné“? S tímto doktorováním na živoucím, zdravém a krásném stvoření, jímž jest jazyk, jest bohudík skoncováno. A to je první velká zásluha, kterou má český jazykozpyt o naše písemnictví. A že jest naše řeč živá, zdravá, vždy nového vývoje schopná, to jsme snad vždy tušili, ale věděti nás to naučila také teprve nejnovější filologie. To jest její druhá velká zásluha. A pokouší se s větším zdarem než v minulosti určití zákony, jimiž se jazyk řídí a

podle nichž se pohybuje jeho vývoj, a místo brusické libovůle staví normy, sice také ne věčné, ale zavazující nás dotud, pokud je živoucí jazyk sám silou svého růstu neprotrhne. Teprve tehdy, když si český spisovatel uvědomil tyto skutečnosti, mohl nabrati do plic svěžího vzduchu a ulehčeně třeptnouti rukou, dosud svázanou tolikerymi houžvemi; ulehčeně sice, ale přec jen zlostně, že tak dlouho věřil bludům, nebo byl alespoň pokoušen, aby jim věřil. A mohl psátí lépe... Jen tak zní odpověď na otázku.

Česká věda o jazyce způsobila tento dobrý obrat. Její pilní, svědomití a vzdělání pracovníci jej způsobili. A právě my čeští spisovatelé jsme jim povinni vděčností.

I. O.

SPISY IVANA OLBRACHTA
SVAZEK DRUHÝ

*Řídí Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV
Ediční rada: Ludmila Lantová, Emanuel Macek
Miloš Pohorský, Bohumil Svozil*

IVAN OLBRACHT
O ZLÝCH
SAMOTÁŘÍCH

K vydání připravil a ediční poznámku napsal dr. Emanuel Macek. Doslov napsala dr. Ludmila Lantová. Obálku, vazbu a typografickou úpravu navrhl Milan Hegar. Vydal Československý spisovatel v Praze roku 1977 jako svou 4120. publikaci. Odpovědný redaktor Bohumil Svozil. Výtvarný redaktor Miroslav Váša. Technická redaktorka Jarmila Mašková. Vytiskla Stráž, tiskařské závody, n. p., Plzeň, závod ve Vimperku. AA 20,54, VA 21,36. 601/22/856. Vydání 7., v ČS vydání 2. Stran 420. Náklad 6000 výtisků. 13/23. 22-075-77
Kčs 25,—

OBSAH

Joska, Forko a Pavlína	7
Rasík a pes	57
Bratr Žak	83
Přílohy	
Joska, Forko a Pavlína	201
Žak	261
Rasík a pes	335
Autorovo slovo úvodem k vydání Bratra Žaka z roku 1938	365
Autorovo slovo k vydání knihy O zlých samotářích z roku 1939	367
Doslov	369
Vydavatelské poznámky	383

le tu se náhle zableskují bílé tesáky v temnu. Ze psího
se dere vztekklé vrčení. Ještě vteřinu, a ze zelených očí
hroublesky a zuby se zaryjí do masa.
čet budeš?... Vrčet? Šeptá polekaný rasík, stahuje
tuku a plíží se po bříše zpět. A když se mu zdá, že ho
nedosáhne, odsakuje náhle celým tělem, leží na
nečivá se.

et budeš? Na pána? Dáble, mrcho, dáble! Vrčet?
tebe zitra sedřu, dáble, dáble!"
vztekle vyrazí. Provaz, zadrhnuvší chřtán, přerývá
živé vyštěknutí a mění je v chrčivý vzkřek. Ale teď
čerkot burácí v křik rasíkův. Leží proti sobě, jejich
jen plác, chrčí na sebe horko svých úst a své šílené
řvou do tváří. Rasík jest zsinálý, pěnu má u úst
ochraptění své vzteklé „há, há, cháá, cháá“ běsní-
do rozevřené tlamy. Dvě dravých chrupů se proti
dva pominutí dravci proti sobě soptí ze dvou párů
cích očí, řvou, řvou, zvířecí bolestí a hrůzou řvou,
na a temnota a černá vesnice jako nepřátelská tvrz
ni hrůzu a bolest opakují.

AUTOROVO SLOVO ÚVODEM

K VYDÁNÍ BRATRA ŽAKA Z ROKU 1938

Poněkud přepracovaná novela Žak jest jedna z mých
prvních literárních prací a v původním znění vyšla v knížce
O zlých samotářích. Tenkrát dávno, když jsem ji psal, snad
jsem už něco věděl o tom, co píši a proč to píši, ale dokonale
to znám teprve teď po letech.

Je to vypravování o první mladosti. O jinoštví, které
stále neklidně na něco čeká, po něčem touží a někoho hledá,
koho by smělo zahrnouti city, ať kladnými, ať zápornými,
které právě vykypěly nad hladinu jeho let. O chlapectví, kte-
ré první ztráty a první zrady a první rány, na něž je život tak
štedrý, bolí nepoměrně více, než jak si zasluhují, a které se
tak dlouho o sobě domnívá, že jest bezmocné, dokud není
vrženo do hlubiny: teď ukaž, umíš-li plavat! Obvykle se tak
arci děje s menší brutalitou, než jak se přihodilo Frickovi.

Tenkrát dávno jsem opustil Fricka na přelomu jeho života.
Dnes bych již dovedl napsati pokračování povídky. Fricek je
hoch zdravý, hrdý a má rád svou práci. A to je pro život to-
lik, že sejití nemůže. Snad nalezne svého Žaka, ale bude to
žel už jiný Žak a poněkud zklame, ale lze připustit i to, že se
s ním nikdy nesetká, a najde někoho nebo něco jiného, snad
i neosobního, co již nebude míti bratrovu tvář a v čem se
obrazí jen láska k němu. A je docela možné, že to bude pouze
tuctová cirkusačka, která se stane (alespoň na chvíli) krásnou
jen vtělením Frickových tužeb a snů, ale sama o sobě za to
dlouhé čekání a toužení jistě státi nebude. A také možná že to

bude všechno dohromady. Totiž: neusvědčí-li úřady Fricka přec jen z jeho zoufalého činu. Ale autor nevěří, že se tak stane.

Zločin zůstane nesplacen? Kde je tu spravedlnost? Ach, nezaměňujme spravedlnost s uzákoněnou pomstou! A nepřítahujme sem za vlasy nejtropnější ze všech spravedlností, danou taláry, senzacemi soudních přelíčení a komůrkami se zatuchlým vzduchem. Ale máme-li již velmi proměnlivý pojem o odplatě také osobní, který bychom dnes spíše nazvali rovnováhou než spravedlností, řekněme to tak, že Fricek svůj příliš silný výkyv vyrovná. Nevyhněme se ani slovu zaplatiti, užíjme jen hezkého rčení, že Fricek na svůj čin „doplatí“. Ať zadlouho v malých splátkách, ať zakrátko ve velkých, ale vždy s poctivým odúčtováním toho, co už bylo dáno předem.

I. O.

AUTOROVO SLOVO

K VYDÁNÍ KNIHY O ZLÝCH SAMOTÁŘÍCH
Z ROKU 1939

Snad je přec jen třeba připomenouti novým čtenářům, že povídky knížky O zlých samotářích byly psány před třiceti lety a že jsou to mé první literární práce. Pro toto vydání byly poněkud přepracovány. Stavba zůstala, také obsah byl upravován jen málo, ale změny jazykové jsou značné. Bylo to nezbytné už se zřetelem na spisovnou češtinu, která právě v této době prošla vývojem, jehož velikost může posouditi hlavně ten, komu jest jazyk nástrojem. A o této věci mi buď již dovoleno říci několik laických slov.

Navazuji na novinářský článek Jiřího Hallera o spisovatelích píšících dobrou češtinou, v němž se zjišťuje vyšší úroveň literární řeči vůbec a naznačuje se, že je to zásluhou autorů, kteří si uvědomují své povinnosti k jazykové kultuře, a to, že jest čistý jazyk výrazem národního citění a hrdosti. Jenže tato odpověď na otázku *proč* hlavní část pravdy neosvětluje. Tohohle všeho si byli dokonale vědomi i spisovatelé v dobách, kdy se psalo češtinou hodně špatnou, a hlavní příčinu lepšího literárního jazyka tedy třeba hledati někde jinde a mimo uvědomění a vůli spisovatelů. Není také nesnadno nalézt ji. Neboť nejde jen o vůli, nýbrž také o možnosti. A ty nám teprve dala soudobá věda o jazyce. Píšeme-li dnes jazykem dobrým, nebo řekněme lepším než kdysi, způsobila to na prvním místě ona.

Jak mohl český spisovatel (a právě spisovatel vědomý si své odpovědnosti) ještě před pětadvaceti lety psáti dobře, vězel-li až po krk ve filologických pověrách předminulé a minulé generace, viděl-li při každé větě, již chtěl zformovati svou myšlenku, výhrůžně vztyčený prst filologův: „Nesmíš! Germanismus! Galicismus! Kazimluv! Pozor! Podezřelé! Vulgárnost! Nářečí!“, chápal-li se úzkostlivě každého nového brusu, kdejakého zatuchlého, ale důrazně doporučeného archaismu, nesmyslného jazykového vynálezu, toporné náhražky za obrat domněle nesprávný, musil-li se stále vyhýbat, obcházet, vymítat, a zbyl-li mu nakonec slovníček jistotně správných výrazů a rčení, který tak stačil na napsání dobré kvartánské „ličně“? S tímto doktorováním na živoucím, zdravém a krásném stvoření, jímž jest jazyk, jest bohudík skoncováno. A to je první velká zásluha, kterou má český jazykozpyt o naše písemnictví. A že jest naše řeč živá, zdravá, vždy nového vývoje schopná, to jsme snad vždy tušili, ale *věděti* nás to naučila také teprve nejnovější filologie. To jest její druhá velká zásluha. A pokouší se s větším zdarem než v minulosti určití zákony, jimiž se jazyk řídí a podle nichž se pohybuje jeho vývoj, a místo brusičské libovůlk staví normy, sice také ne věčné, ale zavazující nás dotud, pokud je živoucí jazyk sám silou svého růstu neprotrhne. Teprve tehdy, když si český spisovatel uvědomil tyto skutečnosti, mohl nabrati do plíc svěžího vzduchu a ulehčeně třepnouti rukou, dosud svázanou tolikerými houžvemi; ulehčeně sice, ale přec jen zlostně, že tak dlouho věřil bludům nebo byl alespoň pokoušen, aby jim věřil. A mohl psáti lépe... Jen tak zní odpověď na otázku.

Česká věda o jazyce způsobila tento dobrý obrat. Její pilní, svědomití a vzdělaní pracovníci jej způsobili. A právě my čeští spisovatelé jsme jim povinni vděčností.

I. O.

DOSLOV

Povídky *O zlých samotářích* jsou Olbrachtovou knižní prvotinou, poměrně pozdní a podivuhodně umělecky zralou, která ho rázem postavila na přední pozici soudobého literárního vývoje. Jedenatřicetiletý autor — kulturní redaktor sociálně demokratických Dělnických listů ve Vídni, kritik, fejetonista a politický publicista — měl do té doby na svém beletristickém kontě vedle řady poloreportážních próz z rodného kraje (Spiriti, Domácký průmysl v Podkrkonoší) a humoristicko-satirických povídek o staré monarchii (Historie Emanuela Umáčeného, Táta aj.) i několik „historií měšťanského domu“, povídek zpodobujících výrazné typy maloměšťácké mentality. Ve stopách literárního dědictví svého otce Antala Staška v nich demaskoval gesta romantického egocentrismu, aby dospěl až k zobrazení klamné revolučnosti individualistického protestu v typu maloměšťáckého pseudorevolucionáře (Dvě kapitoly románu).

V knize *O zlých samotářích* shrnul roku 1913 jiné tři prózy, které otiskl roku 1908 (Joska, Forko a Pavlína) a 1909 (Žak) v časopise *Zvon* a roku 1912 v *Besídce* Dělnických listů (Rasík a pes), a charakterizoval je podtitulem „tulácké povídky“. Zařadil se tak námětově do zcela protikladného světa příběhů o tulácích a společenských vyděděncích, do oblasti dobově příznačných látek, které se v literatuře i v umění let 1900 — 1914 objevovaly často a v různých národních i individuálních podobách. Ohlas vyvolávaly nezkrotné, pu-

dové typy v konfrontaci s drsnou krásou severské přírody, jak se objevovaly v prózách Knuta Hamsuna, ale ještě daleko silněji působily bosácké povídky Maxima Gorkého. Čtenářům z počátku století se staly objevem a jejich kouzlu propadal i mladý Olbracht. Pojetí společenských vyděděnců snících o svobodě — hodnotě převyšující všechn zajištěný blahobyt — jako lidí schopných plně procítit nespoutanou a při vši krutosti opojnou sílu života strhovalo. Také v české literatuře se začaly v té době objevovat postavy tuláků, štvanců a deklasovaných živlů, které byly jak ztělesněním protispoločenského odporu, tak esteticky působivou realizací představy plného, neokleštěného lidství. Tulácký typ se v české literatuře před první světovou válkou objevuje v různých podobách: od postav Šlejharových vyvrženců ubíjených absolutním zlem odlidštěného sociálního světa a od romantického protikladu nahé bídy a bohatství citového života deklasovaných v povídkách Josefa Uhra směřuje k obrazu vydědence jako jediného plně svobodného individua. V dílech mladých autorů spjatých s anarchistickým názorem na svět — v raných prózách Fráni Šrámka či v básnických symbolech Tomanových — a svým způsobem i v Dykové Krysaři, zatrpklém mstiteli křivd, ožívá v různých polohách neujasněný, ale tím bouřlivější sociální protest, spojený s pohrdáním pokryteckou idylou „zajištěných“ existencí. Opírá se ve většině případů o senzualistické krédo a ústí v obraz tuláctví jako provokativní negace ideálů a životního stylu měšťácké společnosti.

Volba látky odpovídala sociální atmosféře doby z počátku století; vedle absolutního popření společenské konvence obsahovala i kladné rysy nového životního ideálu, směřujícího k obrodě člověka z hmotné i morální poroby buržoazní společnosti: spontánní smysl pro spravedlnost, hrdost lidské osobnosti, schopnost plného smyslového prožitku a příro-

zenou, pokryteckou morálkou nepokřivenou citovost. V Olbrachtových obrazech tuláckých hrdinů se odrazily svým způsobem všechny tyto podstatné rysy dobového literárního typu: vzpomeňme na uchvácení tuláka Josky přírodou, na hrdost komediantských bratří Žaka a Fricka, na citovou soudržnost jejich rodiny nebo skrytou oddanost rasíka jeho ženě. Olbracht však psal své povídky už jako uvědomělý socialista a autor, který prošel určitým historickým vzděláním. Buřičské gesto anarchistické vzpoury, jež mělo pro šrámkovsko-tomanovskou skupinu jen výslovně kladnou inspirativní přitažlivost, se v jeho pojetí nutně problematizovalo a v podstatě lyricky stylizovaná postava tuláka jako „jásavé písně svobody“ (J. Hora) nabyla významově bohatší tváře.

Už na první pohled zaujme Olbracht objektivitou pohledu na společenského vydědence, tuláka, komedianta či rasíka, kterého představuje v jeho denním putování a shonu po uhájení holé existence, bez nimbu jakékoliv poetizace. Neliší se přitom vlastně od zobrazování jiných lidových typů ve svých raných prózách. Tuláky stejně jako drobné venkovské lidi, chalupníky, pytláky a podruhy zobrazuje nejen věcně, ale též bez intelektuálního obdivu k jejich „svéráznosti“. K dojmu objektivní věcnosti přispívá i začlenění postavy do konkrétního sociálního prostředí (například venkovského městečka z povídky Joska, Forko a Pavlína, v jehož scénérii i atmosféře vystupují — podobně jako v jiných Olbrachtových prózách z mladých let — autentické detaily a typy z rodiných Semil) stejně jako neidealizující kresba charakteru a reakcí těchto společenských typů. Velmi reálně vystihuje Olbracht například jejich psychologické mimikry ve styku s představiteli vládnoucí společenské vrstvy. Bylo už kdysi naznačeno (M. Jankovičem), nakolik připomínají „naivní“ tlachy prohnávaného tuláka Forka, ponížene šišlajícího v rozhovoru s dcerou krčmáře a panem magistrem, haškovský

typ lidového chytráka a že vědomě použité ironizující gesto předjímá groteskní masku dobrého vojáka Švejka. S Olbrachtovou ranou tvorbou spojují tuto povídku i prvky komiky pramenící ve srážce dvou navzájem si cizích sfér řízených vlastními zákony, „přirozeného“ lidového světa tuláků a konvencemi ovládaného světa vládnoucích. Znovu tu můžeme připomenout scénu v nálevně z prvního příběhu, jejíž maloměstácké slečny, v jejichž otázkách se sváří zvědavost na pikantérie „z druhé strany“ se snahou zachovat dekorum, a vychytralé naivity tlachů Forko-Firky, vydírajícího almužnu.

Realistická věcnost a zároveň psychologická pravdivost, s níž Olbracht podává své postavy lidí pohybujících se mimo hranice „spořádané“ měšťácké společnosti, se promítá do obrazu hlubokých protikladů sociální skutečnosti, objevujícího naprostou cizost obou světů a nepřeklenutelnou propast, jež je dělí. Pro Olbrachtovy tuláky není rozdílu mezi společenskými vrstvami, všechny jim jsou vzdálené a nepřátelské: sedláci „divní hosti“ a jejich psi zlí, měšťáci „pánovítí a utrhační“, kupci pyšní, farář nelítostný a četníci „stejní jako všichni ostatní“. Život tuláků se radikálně liší od všeho ostatního vlastními zákony i vlastní morálkou a jako svět bez vazeb k ustáleným sociálním konvencím buržoazní společnosti je i představován.

Olbrachtovo směřování k věcnosti se promítá i do předvádění příběhu jako životního dokumentu, bez zasahování autorova hodnotícího vztahu, a v podání postavy, která jedná a uvažuje sama za sebe. Znamenalo to zároveň i radikální popření konvencí tehdejší sociální literatury, která stále hledala pro obraz nemilosrdných faktů života prostředkující médium, jež by zmírnilo krutou mluvu bída, utrpení a vášně. Nalézala ho doposud v soucitu s trpícími, v povýšeném,

dobromyslně chápajícím či moralizátorském odstupu k „chybujícímu“, v zdůrazňované „příkladnosti“ některých lidových postav, v idealizaci kladných typů nebo v ušlechtilé ideji nápravy stávajících poměrů, předkládané autorem. Olbracht zobrazuje život společenských vyděděnců nejen bez prostřednictví intelektuálního gesta „porozumění“, ale také bez romantizace, k níž mělo literární ztvárnění těchto prostředí — například komediantů a cirkusu — vždycky blízko. Posiluje zároveň věcnost svého obrazu mnoha autentickými detaily, mezi něž patří nejen zmíněné lokální prvky ze Semil a z podkrkonošské krajiny nebo fakta postihující práci a existenční podmínky kočovných komediantů, ale vůbec všechny motivy vnějšího světa, které vytvářejí mistrovsky zkratkovitými záběry konkrétní atmosféru, v níž se odvíjejí jednotlivé příběhy.

Důraz na samu krutou krásu života, zbavený sentimentálního gesta soucítění, spolu s autenticitou literárního obrazu nevedou však zdaleka k žánrově realistickému pojetí příběhu jako výseku ze skutečnosti. Naopak: přes všechnu věcnost vytváří Olbracht postavu, jejíž vzpoura má charakter nadosobního mravního gesta, a příběh — metaforický příměr lidského života. V jeho tuláckém typu vyvstávají do popředí obecně lidské rysy — spontánní schopnost odmítat bezpráví a z konvencí osvobozená senzibilita, v jeho námětech bytostný konflikt člověka toužícího po plném vyžití osobnosti s nepřátelským okolím. Motiv srážky volnosti a útlačku, člověka nuceného projít „žalářem“ a zápasícího o zachování lidské důstojnosti se vrací ostatně v autorově další tvorbě v mnoha variacích. V postavách vyděděnců z raných próz objevil Olbracht člověka, který se „zlým samotářem“ stává, jehož degenerující společnost zavádí proti jeho vůli do izolace, jehož boj o zachování holé existence, hlad a osamění žene k vědomému či nevědomému aktu okolím vy-

nucené vzpoury. Buřičské gesto, zoufalé, animálně kruté a objektivně naprosto neúčinné, však obsahuje přes svou bezvýhodnost rysy mravně opravdového zápasu o zachování lidské podstaty a nekompromisního zúčtování se zlem. Oproti obrazu pseudorevoluční pózy v Olbrachtových prvních prózách se jedná o vzpouru skutečnou, čpící krví nasazeného života.

Postava „zlého samotáře“, buřice a individualistického odbojníka se nadále stala postavou, která se v celém Olbrachtově díle vrací v různých vývojových situacích a vystupuje v mnoha převlecích. Dokonce i v době své nejoddanější politické služby komunistické straně, kdy usiloval v Anně proletářce o lidovou, revolučně výchovnou prózu, se k ní vrátil postavou Sándora Kerekesse. Téhož rodu byli pak i Jan Veselý z Podivného přátelství herce Jesenia, ostravští vězňové v Zamřížovaném zrcadle nebo bratři Šuhajové — všechno ústřední hrdinové Olbrachtových meziválečných děl. Na otázku, proč se hlavním typem autora - uvědomělého komunisty stal právě osamělý anarchistický odbojník, je možno odpovědět asi jen jediným způsobem. Třebas zobrazuje faktickou bezvýhodnost na vlastní pěst vedené vzpoury, k níž zachovává intelektuální odstup historicky poučeného socialisty, jsou právě tyto typy „záležitostí jeho srdce“ (J. Opelík). Jejich buřičství, jejich čistá, racionální úvahou nelomená nenávisť k stávajícímu řádu citově souzní se skrytým romantickým prvkem autorovy osobnosti. Intelektualisticky založený talent Ivana Olbrachta trvale přitahovaly citově spontánní, vášnivé, živelné složky lidské psychiky, „démonie“ v člověku i v umění. Odhalilo se to například přímou konfrontací komplementárních typů, rozumově tvořícího Jesenia a pudového herce Veselého ze jmenovaného románu o jejich „podivném přátelství“, v náznaku pak i v protikladu dvojice komediantských bratří ze Zlých samotářů, intelektu-

álního Žaka a citově spontánního Fricka. Buřičství a živelná vzpoura pudové jednající postav se objevuje sice jako marná, ale krásná a strhující, protože znamená alespoň pro jeden okamžik skutečnou volnost; jejich obraz tvoří tak stálý korektiv „šedé teorie“ racionalismu, onu — řečeno slovy pozdějšího Olbrachta — „hrudku soli v pokrmu“, která dává pocítit dramatickou plnost života, nutně neúplného tehdy, „kdyby bylo možno z nás vyříznouti to, co je v nás nezřízeného, nezkrotného, temného a dravého“ (Zamřížované zrcadlo).

Vzhledem k těmto rysům Olbrachtova díla se objevuje, nakolik jeho obrazy bezvýhodnosti individuální vzpoury přerůstají smysl pouhé kritiky anarchistického gesta. Není ovšem naším úmyslem zmenšovat odstup k němu (sám Žak ve stejnojmenné povídce uvažuje: „Zabiješ jednoho, a kolik ti jich zbývá... Podpálíš, a co z toho...“) ani vývojovou úlohu knížky, již sehrála v předválečném literárním vyrovnávání s anarchisticky pojatým individualismem. Příběhy Olbrachtových společenských vyděděnců představují však významově mnohem bohatší celek, než aby se omezovaly na filozofické a umělecké problémy doby svého vzniku. Jsou zároveň vyprávěním o věčných lidských námětech lásky, zrady a smrti, o krutosti života a tíze lidské existence i o ideálech, touhách a snech mládí (M. Pohorský). Ne nadarmo doplnil autor své přepracování povídky o Žakovi v roce 1938 zobecnujícím podtitulem „román komediantského osudu, lásky a zrady“.

Téma „zlého samotáře“, vynucené samoty a vzpoury, touhy po svobodném vyzítí a zoufalého buřičství se v díle objevuje v mnohostranných významových konfrontacích. V kompozici knihy postupuje od lyricky stylizovaného obrazu tuláka v náruči přírody v první povídce přes sledování logiky faktů vedoucích k násilnému činu (Bratr Žak)

až k vízi absolutního vydělení člověka ze society a hrůzy lidské nesdělitelnosti v povídce Rasík a pes.

První a vznikem nejstarší povídka Joska, Forko a Pavlína, poprvé otištěná roku 1908, stojí blízko vitalistickému okouzlení životem. Příznačný prvek náladovosti se v ní realizuje samým syžetem — cestou tuláka, právě propuštěného z vězení, venkovským městečkem a letní krajinou a sledem jeho kontaktů s okolím. Děj povídky, časově omezený na dobu od odpoledne do rána druhého dne, se redukuje na řadu náhodných setkání hlavní postavy s různými lidmi a přírodou. Nad anarchistickým gestem „zlého samotáře“ — realizuje se zde jen v úvahách tuláka Josky o požáru městečka, v jeho snu o volnosti tváří v tvář plynoucí řece a v dětsky poetických představách o životě v Americe — převládá v povídce tón splývání člověka s přírodou, která tulákově dává svobodu a nahrazuje domov. Protiklad nepřátelské společnosti a bratrsky vlídné krajiny se odráží v osobitém lyrismu povídky i v poetičnosti jejich postav, mladého Josky i venkovské dívky Pavlínky toulající se pro krásu volnosti. Citové buřičství samotářů, provázené jejich přilnutím k přírodě, se vyhraňuje v hlavním hrdinovi prózy přímo v jakýsi symbol souznění silných instinktů člověka a živelnosti přírody. Schopnost plně prožít opojnost chvíle a vyslovit její krásu spojuje tohoto Olbrachtova tuláka s básníkem senzualistického typu. Povídka vrcholí veršovým krédem, v němž splývá smyslové opojení člověka se zpěvem horské řeky, vyznáním neopakovatelné krásy okamžiku a harmonického splnutí s přírodou v jediném proudu života.

„Líbej, slunce, líbej, lístku,
líbej, břehu, bratře břehu! —
Sestro skálo, sestro pěno,
bratře mraku, bratře ptáku,
sestro sosno, bratře Josko,

jak jest sladko žiti!“

Ústřední povídka sbírky Bratr Žak (původní titul Žak) je naproti tomu významově složitější a mnohostrannější. Oproti jedinému letnímu dni v povídce o Joskovi zahrnuje časovou rozlohu celého mládí hlavní postavy. Syžetová výstavba se ztotožňuje s rekonstrukcí stupňů k hrůznému aktu pomsty, se sledováním dějů a faktů, jimiž se hrdina stává „zlým samotářem“. Děj povídky je vyprávěn jako volné pásmo významných epizod ze života mladého komedianta Fricka, který čeká ve venkovském vězení na propuštění z vyšetřovací vazby pro vraždu a snaží se sám pochopit logické zřetězení událostí vedoucích k násilnému činu. Subjektem, jehož prostřednictvím jsou vybrány i viděny jednotlivé scény ze životní pouti rodiny kočujících komediantů, je Fricek, vlastní vyprávění však není stylizováno jako jeho zpověď či vnitřní monolog. Je to naopak objektivní sled dějů, podáváný nezúčastněným svědkem, vypravěčem, který přerůstá rovinu subjektivních dojmů a vzpomínek jedné postavy. Ačkoliv se povídka původně jmenovala Žak, stojí ve středu pozornosti osud pudové chlapecké bytosti mladého Fricka: zároveň s rekonstrukcí cesty k pomstě jde i o její citové a myšlenkové dozrávání a vyrovnávání s „pýchou individualismu“, kterou v čisté podobě představuje právě bratr Žak. Po studiích M. Noska a O. Králíka jsou právě v těchto motivických souvislostech, týkajících se Žakova životního kréda, jasné rysy, jimiž se Olbrachtova povídka podílí na dobově příznačném vyrovnávání s individualisticko-aristokratickým zbožštěním umělecké tvorby.

Spíš než jako reálná postava vystupuje Žak v příběhu v roli Frickova ideálu a symbolu hodnotnějšího života vůbec, představován zpola jako skutečnost, zpola jako sen. Proto také zůstává v čistě tematické rovině mnoho nejasného kolem této postavy. Autor ji vybavuje „tajemstvím“ z minulosti,

záměrně znejasňuje její charakter i jednání v přítomnosti. Do konce příběhu trvají pochyby o tom, co se se Žakem stalo, zda nezradil a neopustil, byl-li spásou rodiny či hnal-li ji svou ctižádostí a nezájmem o „hmotné“ věci k záhubě, zda nebyl spíš než povznášejícím ideálem zlým snem zavádějícím do zkázy.

Podobně „neskutečná“ je i postava Josefa Havrána, chlapce a později mladého dělníka, v jehož osobě se hoch Fricek poprvé setkal s bezprávím a křivdou. Vystupuje v příběhu jako projekce sociálních zkušeností, jako symbol, do něhož si mladý člověk v době, „kdy rány života bolí víc, než jak zasluhují“, vtěluje svůj vzdor proti nepřátelskému okolí. Olbracht záměrně naznačuje — a v konečné podobě povídky jsou tyto rysy ještě zvýrazněny — netotožnost postavy jako v příběhu stále přítomného a zase unikajícího vtělení zla a jejich skutečných lidských i sociálních relací. Za Frickovu představou se znovu a znovu objevuje Josef Havránek jako obyčejný venkovský uličník, jako dělník zašpiněný prací s kovem, jako pracovitý a ničím nápadný člověk. Teprve v dvojím průmětu postavy, která se stává zcela náhodnou, nevinnou obětí pomsty za společenské křivdy, se objevuje nesmyslná krutost Frickova činu v plné tragice.

Olbracht však na tomto odhalení zbytečnosti a bezvýchodnosti individualistického gesta pomsty zase nepřestává. Faktické vyústění Frickova osudu surovou vraždou obsahuje paradoxně i určitou míru osvobodivosti jako zúčtování s tíživou minulostí, s utkvělou myšlenkou na bezpráví a pomstu, s existenčním a uměleckým živořením, zúčtování, které vede svým způsobem k obrodě. Závěrečné obrazy — Frickův vzrušený sen o cirkusácké práci, kráse svobody a opojnosti budoucího života — jako by překonávaly hrůzu zločinu perspektivou budoucnosti. Olbracht opouští svého hrdinu na přelomu života, v situaci, která je objektivně spíš neutě-

šená než nadějná a v níž není nic jasného, představuje však její životaschopnost a zejména hrdost na práci, kterou umí, jako motivy, které jí nedají vnitřně zchátrat. V autorském úvodu, jež předeslal k přepracování z roku 1938, upozornil Olbracht na tuto perspektivnost výslovnou formulací o vyrovnání Frickova životního „výkyvu“; zároveň však zachoval původní nejednoznačnost závěru, nejistotu, která nepřestává pronikat do osvobodivého snu a vrcholí intonací poslední otázky „Kde jsi, Žaku?“

Na konec knížky zařadil Olbracht pochmurnou povídku Rasík a pes, nejkratší a nejmladší vznikem. Mluvilo se o jejím spříznění s drásavou atmosférou próz J. K. Šlejhara, vyjadřujících v drasticky vystupňované podobě lidskou krutost a vzájemné zášti. Prostá syžetová výstavba povídky zachycuje v několika volně navazujících scénách putování společenského vydědence — rasíka, jehož se všichni štítí — se ženou a psem světem, smrt ženy a mužovo zoufalství. Bezútešný lidský osud provází jako souvislé významové pásmo obraz podhorské krajiny; a zase je to příroda, jediné laskavá a útěšná v protikladu k společnosti štvoucí rasíka nepřátelsky z místa na místo, v níž nacházejí vydědenci klid a spočinutí. Zejména rozvinuté obrazy navečer zklidnělé krajiny, jež tvoří podstatnou součást scén líčících noční táboření tulácké dvojice, vytvářejí jakousi plynulou kontrastní paralelu děje a podílejí se výrazně na poetickém účinku povídky.

Za stálého doprovodu pásma krajinných motivů se v příběhu rasíka a jeho psa rozvíjí téma nuceného osamění člověka, jeho naprostého vyloučení z lidské pospolitosti, samoty, hraničící s absolutní nesdělitelností. Téma osamění a nepřekročitelných překrad mezi lidmi je v ději povídky vystupňováno do krajních mezí, zmnoženo ještě paralelním osudem rasíkova psa, dalšího nuceného samotáře, kterému vzali svobodu a učinili zlým. Osamělost žene postavy ke ztrátě

schopnosti komunikovat: hrdinové povídky téměř nemluví, mlčky se vlekou krajem a nemají ani jmen. (Motiv bezejmennosti rasika i jeho psa se tak stává projevem naprostého vyloučení z pospolitosti.) Teprve v mezních situacích se zoufale pokoušejí o kontakt slova, ale na komunikaci, na překročení samoty je už pozdě. Rasík volá na ženu jménem až pti její smrti a k bezejmenné doze se chce přiblížit pojmenováním ve chvíli, kdy je pes dávno zdivočelý samotou a zlým zacházením. Děsivý výjev zuřivé, nesmyslné rvačky zoufalého člověka se stejně zoufalým zvířetem na konci povídky vyhraňuje obraz osamělosti a nesdělitelnosti do tragicky mezní polohy. V závěru knihy — místě tak exponovaném pro smysl celého díla — se stává jakýmsi hyperbolickým shrnutím hrůzy lidského osamění a bezvýhodné tragiky pudové vzpoury.

Olbracht měl tuto knihu svého mládí velmi rád a se stálým zájmem se k ní vracel. Přepracovával ji víc než své ostatní práce právě proto, aby ji zbavil rysů poplatných době jejího vzniku a učinil znovu živou a současnou pro nové čtenářské generace. Nejnaléhavější potřebu obnovit estetickou působivost a přepracováním začlenit do současného literárního kontextu cítil v případě povídky o bratru Žakovi. Poprvé ji — spolu s ostatními povídkami knihy — upravil roku 1926 pro druhé knižní vydání ve svých Spisech u Borového. K radikálním zásahům do prózy, od jejíhož vzniku uplynulo víc než čtvrt století, přistoupil pak na konci třicátých let, v situaci, kdy pomalu končil s původní tvorbou a začínal bilancovat svou práci. Byla to zároveň doba, kdy byl plně zaujat problémem literárních parafrází a adaptací, k němuž ho přivedlo i překládání čtyřdílného biblického románu Thomase Manna Josef a bratři jeho. Povídka o bratru Žakovi byla první vlastní prací, kterou Olbracht v těchto souvislostech upravoval; o rok později ji následovaly ve vydání prvního svazku Spisů v Melantrichu i další dvě povídky sbírky.

V Bratru Žakovi z roku 1938 vytvořil Olbracht zcela samostatnou verzi původního díla. Lze o ní mluvit téměř jako o parafrázi, chápané jako nové znění, které však zachovává ducha a domyšlí smysl své předlohy. Proto je také povídka Žak z původního vydání knihy v naší edici otiskána celá. Příklad tohoto vztahu k vlastnímu staršímu textu, objasňující se srovnáním obou hlavních podob díla, je v literární praxi dost neobvyklý. Olbracht parafrázuje — tj. vytváří nové dílo na daný syžet, ale zároveň je velmi ohleduplný k původnímu smyslu své povídky, který jen dotahuje, zkonkrétňuje a zjasňuje, vyhraňuje významové linie dané už v rané verzi. Šetrný byl přítom i ve vztahu k vlastní textaci povídky Žak: jen v řídkých případech v ní škrtał a vypouštěł hotové dílčí motivy, snaže se zachovat z původního znění co nejvíce. Charakter Olbrachtova přepracování vysledoval ve dvou studiích Oldřich Králík a z jeho vývodů stačí jen připomenout pro náš účel podstatná zjištění, týkající se jak jmenované povídky, tak i hlavního směru úpravy dalších dvou próz knihy.

Především odstraňuje Olbracht z jazyka i literárního stylu době poplatné prvky, k nimž patří nejen zjevná stylistická klišé, ale i lyricky přetížený výraz. Stejný smysl má — už v rovině vlastního tématu — i redukce motivů směřujících k individualisticky nadnesenému pojetí umění a k výlučnosti artistického prostředí. Výraz, z něhož mizí prvky impresionistické náládovosti, se zvětňuje a toto zvětčování tvoří hlavní nit všech Olbrachtových proměn, škrťů, úprav i přidávků. Zejména do závěru povídky začlenil Olbracht řadu nových motivů a epizod (například scény Frickova zatčení, vyšetřování a konfrontace s mrtvým, postavu četnického důstojníka aj.), a to vesměs s cílem zkonkrétnit děj a posílit jeho epickou zřetězenost nebo dát už hotovým scénám jasnější obrysy objektivního vyprávění. Vyniká to zřetelně například v přepracování samotné scény vraždy, která se mění

ze vzrušené expresivní vize v konkrétní, věcný obraz s mnoha příznačnými detaily. Z vyprávění mizí naproti tomu moti-
vy komediantské pýchy a exotičnosti prostředí, aby se zlý
osud a bídná existence rodiny odhalily v celé své hloubce.
Titulní postava povídky ztrácí pod vahou těchto úprav sa-
mostatnou funkci výlučného uměleckého ideálu, k níž tíhla
v první své podobě, a stává se víc konkrétním obdivovaným
bratrem dospívajícího Fricka. Proměnu této perspektivy vy-
jadřuje i sám nový titul *Bratr Žak*.

Také ostatní povídky knihy prošly v zásadě toutéž, i když ne
tak radikální úpravou, omezující zejména jejich jazykovou
a stylistickou poplatnost dobové literární normě a přibliž-
ující je uměleckému povědomí čtenáře meziválečné literatu-
ry. Záměr oživit adaptací práci z dávno minulých let mládí se
podařil snad víc, než si sám Olbracht představoval. Knížka
O zlých samotářích a v ní zejména povídka *Bratr Žak*, este-
ticky nejnáročnější a nejbohatší svým smyslem, se stala sku-
tečně dílem klasickým v plném slova smyslu — čtenářsky
trvale živým a zároveň umělecky provokujícím. Svědčí
o tom i opakující se transpozice příběhu do filmové či dra-
matické podoby. Zejména v této ústřední novele, jejíž umě-
lecký účín je neustále obnovován významovou oscilací mezi
realisticky konkrétním obrazem životní pouti komediantské
rodiny a zobecňujícím symbolem zrání člověka a boje o dů-
stojnost lidské existence, se odhaluje podstata Olbrachtovy
tvorby. Tkví ve stálém spojení věcnosti a fantastičnosti,
fantastičnosti, „která se neodpoutává od skutečných situací“,
a „skutečnosti, která nepřestává být fantastická“ (J. Hora),
v umění vdechnout vyprávěným událostem hlubší smysl a —
jak to právě u příležitosti *Samotářů* obrazně vyjádřil F. X.
Šalda — propálit se šedým povrchem reality „k jádru životní-
mu, pod dění vnějškové... k hořké podstatě života i osudu
člověka“.

LUDMILA LANTOVÁ

VYDAVATELSKÉ POZNÁMKY

Všechny tři povídky vydané knižně pod názvem *O zlých samotářích* vyšly původně časopisecky (označujeme je prvním počátečním písmenem názvu, a to malým; velká písmena ponecháváme pro samostatná knižní vydání — tedy **J, Ž, r a J, B**; časopisecky tištěné úryvky označujeme malými počátečními písmeny prvních dvou slov názvu, jak bude uvedeno u jejich výřtu dále) v tomto pořadí: *Joska, Forko a Pavlína* (ve *Zvonu* 9, 1908—9, č. 1—9, 2. 10.—27. 11. (týdně) 1908, str. 11—13, 27—29, 42—46, 49—51, 75—76, 87—89, 100—102, 117 až 120, 136—139), *Žak* (tamtéž č. 17—29 od 22. 1. do 9. 4. 1909 v pravidelných týdenních intervalech na str. 257—259, 277 až 279, 298—300, 309—311, 328—330, 344—346, 362—364, 375—377, 389—391, 404—406, 417—418, 436—437, 454 až 455) a *Rasík a pes* (v nedělní *Besídce* — v č. 16—19 — vídeňských *Dělnických listů* 23, 1912, č. 91—108, 20. 4.—11. 5., str. 1—3, 3—5, 1—4, 2—3). *První knižní vydání* s názvem *O zlých samotářích*, s podtitulem *Tulácké povídky* a s věnováním *Františku Tomáškovu v úctě a vděčném přátelství Ivan Olbracht* — ani podtitul, ani věnování do dalších vydání nepřešly — vyšlo v Praze u Vilímka roku 1913 jako 119. svazek *Vilímkovy knihovny* (I). *Druhé vydání* vyšlo u Borového roku 1926 jako 1. svazek *Spisů Ivana Olbrachta* (II). Nato následovalo samostatné bibliofilské vydání povídky *Joska, Forko a Pavlína* (J) v Hranicích na Moravě u Josefa Hladkého roku 1931 jako 22. svazek edice *Amfora* s barevnými dřevoryty a v grafické

úpravě Josefa Hodka, a to ve 210 výtiscích, z nichž aspoň některé autor podepsal. Pak vyšly časopisecky úryvky z přepracované povídky *Žak*, a to *Čekání na Žaka* (**čž**) (U-Blok 3, 1938, č. 1, 31. 3., str. 5—10), *Vedou vraba* (**vv**) (Kultura doby 2, 1937—39, č. 7, 25. 5. 1938, str. 215—218), *Rozbitý domov* (**rd**) (České slovo 30, 1938, č. 148, 26. 6., str. 2, se 4 kresbami L. Suchého), *Žakova pantomima* (**žp**) (Hovory o knihách 2, 1938, č. 12 (26), 1. 9., str. 4—5) a *Nešťastné představení* (**np**) (Haló noviny 6, 1938, č. 233, 4. 9., str. 13, se 2 nepodepsanými kresbami; přetisk z téže sazby je i v Rudém právu 19, 1938, č. 208, 4. 9., str. 7); přitom úryvek **vv** byl uveden s podtitulem *Z chystaného románu Žak* a **rd** jako kapitola z románu *Bratr Žak, který vyjde po prázdninách*; k těmto úryvkům pak přibýlo i časopisecké otištění předmluvy k novému znění někdejší povídky *Žak Ivan Olbracht o Bratru Žakovi* (v téměř čísle jako **žp** na str. 7). Slibovaná přepracovaná práce vyšla krátce nato ještě v září 1938 jako *Bratr Žak* (**B**), na obálce s podtitulem *Román komediantského osudu, lásky a zrady*, a to jako 10. svazek Melantrichovy laciné knihovny; poznámka v závěru (str. 186) uvádí: *Tato novela je vyňata z knihy O zlych samotářích, která vyjde na podzim v Melantrichu*, což se však uskutečnilo s půlročním zpožděním. Začátkem března roku 1939 vyšel úryvek *Rasíkova žena* (**rž**) z poslední povídky souboru (Hovory o knihách 3, 1939, č. 3 (35), 2. 3., str. 7), doprovázený Olbrachtovým článkem *Chvála české filologie* (tamtéž str. 2—3), což je přetisk předmluvy k novému vydání knihy *O zlych samotářích*. Toto *třetí vydání* (**III**) vyšlo hned nato (roku 1939) v Melantrichu jako 1. svazek nových Spisů Ivana Olbrachta. Za autorova života vyšlo ještě *vydání čtvrté* (**IV**) ve Svobodě roku 1951, opět jako 1. svazek definitivního vydání Spisů Ivana Olbrachta. Po autorově smrti následovala ještě tato vydání: *Bratr Žak* roku 1957 v Československém spisovateli jako 15. svazek Edice ilustrovaných novel (označeno jako 2. vydání), *O zlych samo-*

tářích roku 1960 rovněž v Československém spisovateli (5. vydání), znovu tamtéž *Bratr Žak* roku 1969 (3. vydání), roku 1972 *O zlych samotářích* v Mladé frontě (6. vydání) a konečně roku 1974 4. samostatné vydání (chybně označené jako 9. vydání, jde však už celkem o 10. vydání) *Bratra Žaka* v Odeonu (členská prémie Klubu čtenářů). Od roku 1951 připravoval text všech těchto edic Rudolf Havel. Naše vydání souboru je celkově sedmé, přičemž tu povídka *Joska, Forko* a *Pavčina* vychází knižně poosmě a *Bratr Žak* pojednání.

Uvedené úryvky se zvláštními názvy, jež ovšem do vydání knihy nepřešly, odpovídají těmto místům v našem vydání: **rž** od slova *Zemřela* (str. 74) po slova *žlutýma očima* (77); **np** — od slova *Do menších obcí* (90) po *to řekly Frickovi děti* (96); **žp** — od slova *Fricke seděl s bratrem* (110) po *v dokonalé účtě ředitelství* (114); **čž** — od slova *Měli s Žakem smlouveno* (133) po *Vyslovili je všichni tři* (142); **rd** — od slova *Představení sami dva* (160) po *Snad* (166); **vv** — od slova *Často se zjistí* (184) po *skvrnu na rukávě nemá* (188).

Všechny uvedené texty — s výjimkou **np** a **žp** a časopiseckých přetisků obou předmluv, kde jde všude o mechanické převzetí textu z **III**, respektive u první předmluvy z **B** (něčetné nepatrné odchylky lze asi připsat na vrub tiskaři, například 92 osudem] osudným **np**; počátek] začátek **np**; 368 velká zásluha] zásluha v časopiseckém znění předmluvy) — se navzájem liší, takže ukazují autorovo úsilí o definitivní tvar díla, a to nejen pokud jde o pravopis a jevy jazykové, nýbrž i o jevy stylistické a s tím souvisící pořádek slov, slovník, interpunkci, grafiku (například četná podtržení některých výrazů zvláště ve starších textech) a menší i rozsáhlá rozšíření či naopak zkrácení textu. Přitom časově bezprostředně předcházející text byl výchozí základnou k textu následujícímu s tím, že autor v některých případech přihlížel i k znění staršímu (například

první povídka v **III** nerespektuje některé změny provedené v **J** a vrací se k **j**, **I a II** — viz emendaci podle **J** na str. 22).

Cílem našeho vydání není zaznamenat všechny změny pravopisné, jazykové, ba dokonce ani drobné odchylky lexikální a stylistické, jak k nim docházelo od vydání k vydání. Stručná charakteristika by byla nutně nepřesná, neboť tu vlastně není možno generalizovat, a obširná by nutně přerostla v samostatnou studii. Omezujeme se tu tedy v různověstí na registraci závažných odchylek lexikálních a rozsáhlých zásahů do textů povídek a na konstatování, že povídka Joska, Forko a Pavlína byla *podstatně* přepracována jednou (pro **III**), povídka Rasík a pes dvakrát (pro **I a III**) a povídka Žak dokonce třikrát (pro **II, B a III**). Přitom zhruba od roku 1938 (**B**) převládá tendence k stále většímu omezování infinitivů na *-ti*, 3. sg. *jest* a *záporových genitivů* a postavení slovesa včetně zvrátneho *se* se blíží našemu dnešnímu úzu.

Za základní text svého vydání jsme použili znění **IV**, protože toto vydání vyšlo jako poslední za života autora, a bylo tedy Ivanem Olbrachtem autorizováno jako definitivní ztvárnění jeho uměleckého záměru; proto ponecháváme i řazení povídek podle tohoto vydání — ve třech předchozích vydáních ponechal Olbracht řazení chronologické podle vzniku povídek, důvod pro přeřazení Bratra Žaka na konec knihy byl patrně kompoziční: gradace vzpoury hrdinů proti společnosti, a ostatně i jako společenské typy mají k sobě tuláci Joska, Forko a Rasík blíže, zatímco komediantská rodina představuje typ poněkud jiný. V oddíle Přílohy otiskujeme znění **I**, které je podstatně odlišné od **III a IV** a představuje raný produkt autorovy umělecké dráhy; zachycení tohoto znění pouze ve variantách by bylo nepřehledné, ba dokonce nemožné, a jeho celé otištění umožňuje naopak zachycení variant **j**, **ž**, **r**, **II a J** v různověstí.

Vydávaný text jsme připravili kriticky s přihlédnutím ke

všem relevantním vydáním a podle obvyklých zásad. Změny jsme provedli pouze v těchto případech:

- 7: *Pavlína* m. *Paulína* (podle **j**, **I a II** — pouze v titulu; v textu — shodně ve všech zněních — je užíváno obojí podoby záměrně);
- 22: *vrbového listí* m. *vrbových*... (podle **J**);
- 25: k *západu* m. k *večeru* (ed.);
- 41: *circus* m. *cirkus* (podle **I a II**);
- 103 (a v ostatních případech): *Žireč* m. *Žirec* (ed.);
- 106: Pochází někde m. Pochází *tady* někde (ed.*);
- 150: od *Soběslavi* m. ... *Soběslavě* (podle **B**);
- 193: *den* po vraždě m. *v den*... (podle **B a III**);
- 216: *vrbového listí* m. *vrbových*... (podle **J**);
- 230: *záhady* m. *zásady* (podle **J**);
- 239: *dala sejra* [v druhém případě] m. *dela*... (podle **J a II**);
- 256: Neměl v *úmyslu* m. ... *úmyslu* (podle **j**, **II, J, III a IV**);
- 270: za *prchajícím* [v druhém případě] m. ... *prchajícími* (podle **II**);
- 279: *tenkráté* m. *tentokráté* (podle **ž a II**);

* Ve zněních **ž**, **I a II** má autor na mysli Zbiroh či Zbirohy u Turnova — dokládá to věta, kterou řekne Frickovi dělník ve Dvoře Králové o Josefu Havránkovi: „Pochází tady někde — u čerta — od Zbiroha.“ (Str. 285.) V přepracovaném znění **Ž**, **III a IV** — v pasáži nově připsané (zde na str. 180) — je však úvaha o tom, že místo, kde Fricek naplnil svou pomstu, totiž u jihočeského Pacova, „místo zcela nepravděpodobné“, je „skoro stejně vzdálené od Zbiroha i Králové Dvora“, což ukazuje na Zbiroh u Rokycan. Je tedy třeba mít za to, že Olbracht, když v přepracovaném znění změnil i jiné topografické údaje (např. Žak odešel za cirkusem do Rakouska a mizí v Innsbrucku, zatímco původně šel do Přeštic a jeho stopa mizí v Turnově), přeměnil Zbiroh u Turnova ve Zbiroh u Rokycan (svědčí pro to i odstranění dublety Zbirohy, možné pouze pro turnovský Zbiroh), přičemž nepostřehl nedůslednost, když jen s malými obměnami přejímal do definitivního znění Frickův rozhovor s královédvorským dělníkem (str. 106), kde jsme tedy vypustili místní určení „tady“.

280 (a v ostatních případech): *Žireš* m. *Žirec* (ed.);
a v duši m. a duši (podle II);

305: *dočkáte!* m. *dočkáte?* (podle II);

321: nad *vaším* osudem m. ... *vším* ... (podle ž a II);

346: *provaz* m. *povoz* (podle r, III a IV);

352: *Nic co?!* m. ... *co?* (podle r, III a IV).

Kromě toho jsme zavedli *mezery* na stranách 39 (podle j, I a II), 42 (podle j, I a II), 128 (podle III) a 194 (podle B a III); na stranách 261 a 273 jsme nahradili ojedinělá čísla kapitol třemi hvězdičkami (podle ž).

Různočtení

(Textové varianty označené za shodné v několika vydáních jsou vždy citovány z vydání knižního. Mezi tímto knižním zněním a zněním časopiseckým bývají ovšem někdy ve skutečnosti rozdíly v pravopise, řídčeji v jevech gramatických a jen zcela výjimečně v nepatrných odchylkách textových například v inverzi slov, výměně synonym apod. — Závažnější textové varianty tu jsou registrovány v úplnosti, drobnější ve výběru jako typy autorových úprav.)

Str. 7 — JOSKA, FORKO A PAVLÍNA. 49 škodit. No to už je taková pověra.] škodit. III

Str. 57 — RASÍK A PES. 76 Rasík jde.] Rasík jde. Jak je těžko jednat s lidmi! Což nikdo z nich nechápe? rž; 77 Zpovzdálí pes pozoroval jeho divné počínání žlutýma očima.] Pes zpovzdálí se po něm nenávisťně díval. rž

Str. 83 — BRATR ŽAK. V B je na obálce podtitul Román komediantského osudu, lásky a zrady; 85 vynesli bednu] vyklidili z vozu bednu B; 90 se nechtěla naučit] se nechtěla naučit, byla jen pro ostudu, np, B; 91 velcí lidé, a to] velcí lidé. To np, B; oni psali] a psali np, B; roztrhaní] roztrhaní, umytí i nečesání np, B; 92 tři odebraly] dvě odebraly np, B; namáhavé] velmi namáhavé np, B; vypadalo to] začínalo to np, B; A počátek tohoto osudu byl takový:] Jeho počátek vypadal takto: np, B; kamenem. Vyskočil. Hoši] kamenem. / Vyskočil. / Hoši np, B; 93 s šumotem vlna. Kdosi] s šumotem vlna. Vyplašeně hleděly na ruku s bičem, který dopadl na stehna chlapce obléknutého v růžové triko. / Kdosi np, B; co utíká!] co utíká,“ volali úzkostlivě. np, B; někdo na lavici] kdosi v prvních lavicích np, B; políček. Hlučně to plesklo. Hoch] políček. / Hlučně to plesklo. / Hoch np, B; 94 a jeli. / Přijít... až (5 řádků)... docela vzadu.] A jeli. np, B; Před večerem] Ještě před večerem np, B; 97 na hřbitovním smetišti] na hřbitově B; 98 otec s Olgou na posteli, bratři na slavníku na zemi] otec na posteli, oni na zemi B; smutně ležel] smutně ležel na posteli B; 102 u borového lesíka] mezi borovými hájky B; 103 o nějakém zaplacení za] o odměně za poskytnutou B; 105 hloučky.] hloučky dělníků. B; 110 za přispění dábla...“] za přispění dábla... Ale ďábel nepřišel...“ žp, B; 115 tenkrát na českém venkově pořád ještě působilo:] vždycky působí: B, III; 116 probodnout?] probodnout? Že se čertu v slově stát nemusí, je přec všeobecně známo?! B; párá mu je, to jest rozpíná] rozpíná B; 117 o roh zdi] o roh zdi u dveří B; 119 a pokládala za velmi roztomilé, že se přitom čtverácky usmívala] a rozkošně se přitom usmívala B; 127 V noci po představení... až (13 řádků)... proneseno slova.] Po představení šel Žak vrátit obě psaní a bankovku. Spěchal nocí rychle a chystal se hoditi po paní s fialovým závojem a bílou rukojetí deštníku nadávkou. / Ale když

ji uviděl, jak se před světlem pouliční svítilny skrývá do stínu kaštanu, zdálo se mu tozbabělé. Natáhl ruku s obálkami. / „Je to můj bratr a nepustím ho,“ řekl a zle se přitom mračil. / Očekával-li, že se v sadech setká s rozčilenou starou mračil. / Očekával kupcovou, mýlil se. Byla to paní s mnoha šperky, která sedávala s mladým mužem v první lóži vpravo, tvářila se vždy povzneseně a při potlesku se dotýkala dlaně jen špičkou rukavičky. Poznal ji podle postavy a podle náramku. Ale Frickovi o tom nepověděl. **B**; 129 zmožený opilec,] opilý, který už nemůže, **B**; 131 připoutat.] připoutati, a prozrazuje mu dnes, co již beztak ví, že jednu dobu pomýšlela na sňatek s ním. **B**; 133 polekal. A jistě] polekal. Bratr tedy o jeho bolestí ví! A jistě **B**; Měli s Žakem smluveno] Milovaný Žak, bratr, pán, duše komedie a nejlepší, co ve světě znali, odjel do Rakous, aby našel cirkus, který je k sobě zval. Za několik dní napíše, a oni zatím měli cestovati s vozem do Hluboké a tam počkati na psaní. Několik dní! Ovšem! Ale jak mají žít těch několik dní, když již ten první bez něho byl tak smutný? / Měli s Žakem smluveno **čž**; 134 Čekání je... *až* (12 řádků)... zdaleka smával:] Byli ráno u pošty dříve než listonoš, obtěžovali ho a on se jim smál: **čž**; nevíte-li, co... *až* (9 řádků)... nit v klubku.] neděláte-li nic jiného, leč že čekáte, a hledíte-li celý den na mnoho věžiček hlubockého zámku, vlastně dívají-li se ty červené věžičky přes koruny stromů potměšile na vás. **B**; Pak tu byla sobota a] Sobota! A **čž**; Ne, pochybností neměli, to nesnesitelné čekání přejde, ale přec, proboha] Proboha **čž**, **B**; Neděle byla] V neděli nehráli. A byla **čž**] Ani v neděli nehráli. A byla **B**; na schůdku pošty listonoš] listonoš **čž**; bratrův podpis.] bratrův podpis s klíčkou. **čž**; volala Olga. / „Tak počkej] volal otec. / „Tak počkejte **čž**; včas (Zda jsme dojeli včas!? smál se uvnitř Fricke)] včas **čž**; 135 jeli vlakem, ale já jsem si vzal] ale vzal jsem si **čž**; to čekání?] to čekání? A co počít s časem? **čž**, **B**; a jestliže se

jednoho dne rozhodovali,] a usnesli-li se, **čž**; druhého rána] již nazítří **čž**; jistě měnili.] rušili. **čž**; neklidně] jen málo **čž**; i ve snu v neustálém] stále v neklidném **čž**; Tatínek, který... *až* (12 řádků)... ledva zastavili.] V Budějovicích se ani pořádně nezastavili. **čž**; 136 zas pod hradem... *až* (3 řádky)... a nechápali,] nechápajíce, **čž**; ho stále obtěžovali] mu nedávali pokoj **čž**; zrudlí, protože věděli,] zrudlí a s očima sklopenýma, vědouce, **čž**; Čekali týden] Stáli zde týden **čž**; prohlašoval Fricke] prohlašoval rozčilený Fricke **čž**; otec lhostejně,] otec klidně, **čž**; 137 krůpěje studeného potu.] studené krůpěje potu. **čž**; do přízemního domku k nevrlému] k nevrlému **čž**; skvrny. A jeho] skvrny. / A jeho **čž**; do pláče. Proč se... *až* (2 řádky)... papíře?] do pláče. **čž**; 138 Expeditor] Úředník **čž**; psaní tam nebylo.] psaní tam nebylo. Ani poste restante, ani nic nepřišlo. **čž**; opakoval. A zas... *až* (3 řádky)... čekání?] opakoval. **čž**; se hádali.] se hádali s otcem. **čž**; připomínajíc jim, že] a **čž**; uplývá.] plynula. **čž**; 139 naděje. / „Co budeme] naděje. „Co budeme **čž**; Neboť pochybnosti zde již byly. Nepřiznáváné si, ale trvalé... *až* (6 řádků)... se nikdy nedomyslíš.] Také v něm byly pochybnosti, nepřiznáváné si, ale trvalé... *až*... se nikdy nedomyslíš. **B**] Neboť nejistota v něm byla, nepřiznáváná, ale trvalá a živěná kromě toho okřikovanými poznámkami otcovými o brzy. Neukvapili se se svým pospěchem do Krumlova a Strakonice, a neměl otec přece jen pravdu? **čž**; hovořilo. Úředníka... *až* (3 řádky)... bránit] hovořilo a Fricke poznával listonošův hlas. Ten mluvil podrážděně, jako činivají lidé slabých nervů, bránice **čž**; Expeditor] Úředník **čž**; 140 na ně čeká. / Řekli si... *až* (2 řádky)... po svém.] na ně čeká. **čž**, **B**; podnapil se,] byl trochu podnapilý, **čž**; olšové větve,] olšové větve s červenými body plísně, **čž**; 141 rozevřeny. Večer] rozevřeny. / Večer **čž**; chladný a od] chladný. Od **čž**, **B**; malichernou nedbalostí] malicherným zanedbáním **čž**; lumpe?“ zahučel.] lumpe?“

čž, **B**; rty se jí třásly.] rty se jí chvěly. **čž**; 142 chvějícím se] naježeným **čž**; slovo o zradě] slovo zrádce **čž**; 144 bez viny není.] bez viny není. Ke krumlovskému psaním se nepřiznal podnes. Jen když je to zas všechno spraveno! **B**; 147 vlasatých] střapatých **B**; 151 v zežloutlém listě.] mezi zežloutlým listím. **B**; 152 A když se dotazovali,] Dotazovali-li se, **B**; 156 provádíš] děláš **B**; 157 Poslední růže z] slavnostní **B**; k zábavě] k lekraci **B**; domluvil.] domluvil. Sakramentský život! **B**; 160 Představení sami dva... až (5 řádků)... Snad, možná.] Když se v tatínkovi vžňala kořalka a Fricek s Olgou ho pochovali, věděli již, na čem jsou. Rodina rozbitá, flašinet pryč, náradí také. Co s vozem a s ponym Sašou? Ve dvou komedii nesehraješ. Dáti se někam k sedlákovi na žně? Jiného asi nezbyvá! **rd**; V těchto červencových dnech tábořili pod silnicí, u řeky] Za oněch červencových dní putovali údolím Sázavy a jednoho dne se utábořili **rd**; kalupince koupárnu.“] holce koupárnu.“ Tenkrát se začínali bohatí měšťáci v létě stěhovat k řekám a do lesů. Snad to bylo jen napodobení Ameriky, ale možná že přicházeli opravdu na chuť tuláckému životu, to jest jeho příjemným stránkám, neboť ty nehezky za ně vyřizovali jiní. A tihle si dali ke kratochvíli a za velkých klepů celého okolí vystavit na skalce v lese nějaký bláznivý indiánský srub, a pokud nebyli v Německém Brodě, leželi v koupáčkách u řeky. **rd**; 161 koupací šaty. Ale ne kartounové s volánky, zapjaté až u krku] červený koupací kostým. Ale jaký! Ne z látky, u krku upjatý **rd**; koupat. Tyhle... až (2 řádky)... necudné,] koupat, ale takový americký, s pažemi a nohama obnaženýma, **rd**; slečna odhodila také] přehodila přes hlavu i **rd**; k nim, sedícím v trávě u snídaně.] k nim. **rd**; 162 oči, a v tom malém zorném poli] oči, **rd**; 164 obrátil se pán na komedianty.] obrátil se se smíchem dozadu pán. **rd**; k jakému se ve svých nejlepších dobách sotva přiblížili] o jakém se jim

nikdy ani nesnilo **rd**, **B**; 165 shrabovacích] hrabicových **rd**; volal: „Šafáři,] volal: / „Šafáři, **rd**; hlavička bělouše] šedivě bílá hlavička koně **rd**; strašidla tím ošklivěji, že byla tak bílá.] strašidla. **rd**; do krámku. / Ale] do krámku. Ale **rd**; 166 koží. V horkém dnu všechno mdle zapáchalo.] koží, mdle zapáchajících horkým dnem. **rd**; 175 a vše mělo jedinou barvu] a jediné barvy **B**; šedivou.] šedivé. **B**; 181 s cihlami, předhání jej a] s cihlami a **B**; 184 nechali několik noc spát] tu noc a ještě kousek druhé nechali spát **vv**, **B**; neskrývá, ... až (5 řádků)... neutikal.] neskrývá. A on tak nečinil. **vv**, **B**; co děje, byl] co děje, také ne proto, že by snad cítil potřebu dostati se do rukou spravedlnosti a smývatí trestem nějakou vinu, byl **vv**, **B**; budoucnost bránit, ale] budoucnost bránit, a jak byl ze svého nebezpečného povolání zvyklý, připravil se i nyní, aby obstál také v této zkoušce; ale **vv**, **B**; Čtvrtou noc] Druhou noc **vv**, **B**; 185 v pořádku a na hotovosti korunu nebyl zatýkán bez příčiny.] a na hotovosti korunu byl pokládán za občana řádného, který nemá být bez příčiny zatýkán. **vv**; 186 v podvlékačkách] v košili **vv**, **B**; tolik nekřičel.] tolik nekřičel. „A ty, mládenče,“ a zakýval Frickovi rukou, „máš velké štěstí, že jsi ho nezabil. Jinak bys visel, synáčku. Poděkuj pánu bohu, že to tak dopadlo, a hezky se přiznej, bude to pro tebe lepší.“ **vv**, **B**; 187 se ženou a s dvěma malými dětmi poslali] se ženou poslali **vv**, **B**; za dveřmi poslouchat.] za dveřmi poslouchat. Ve světnici zůstaly jen dvě děti, snad tříleté a šestileté, které ze strakatých peřin skládací lavice na divnou návštěvu hleděly poněkud vyjeveně. **vv**, **B**; jenom ne, že Josefa Havránka znal, a] jen tři věci ne: že Josefa Havránka znal, že se umýval a **vv**, **B**; ani jednou.] ani jednou. Byl již z dob Žakových zvyklý nevážiti si pánů, kteří si sice mohou vynuovat poslušnost, ne však úctu, a authority ho neomračovaly. **vv**, **B**; z četnických prsou,] svítilniček s broušenými skly, **vv**; mladého osení.] mladého osení. Šli asi půl hodiny

mlčky. / „Vy jste u něho byl, pane strážmistře!“ řekl za Frickovými zády jeden z četníků a pravil to polohlasem, jak se mluvívá v důvěrném rozhovoru. / „Byl,“ odpověděl tázaný. / Teprve asi po dvaceti krocích dodal: „Je strašně zřfzen. Ale už mluví. Primář říká, že z toho vyvázne.“ / Povídali, že mu hráli! myslil si Fricek, ale po tolikátém opakování a v tolika formách se přec jen neubráníl lehkému pocitu nevolnosti. / „Nu ano,“ řekl po chvíli závodčí, „jak jinak byste ho byl mohl najít podle nosu a jak byste znal jeho jméno?“ / O nosu vám povídal kočf a jméno víte z mých papírů, řekl si Fricek a snažil se nepocítovati nepříjemnost chůze se spoutanýma rukama. **vv**, **B**; 189 se nudil.] se nudil. Co od něho mohou ještě chtít? Poví jim zas všechno. Jen tři věci nel! **B**; před čtyřmi dny] předvětrem **B**; 190 dále, v lese jsi už nikoho neviděl,] dále, **B**; ještě za světla.“] ještě za světla.“ / Ano, to byl také nebezpečný bod výslechu. Ale když Fricek zabočil ze silnice, lidí už nepotkal, a nedá se tedy ani časově zjistit, že se u stružky v polích umýval. **B**; tam, co zavraždili pana] tam, co přepadli pana **B**; 191 zajíkl.] zajíkl. / „My tě k panu Havránkovi dovedeme!“ vykřikl důstojník a jeho ocelově modré oči přibodávaly vyšetřovaného k lavici. / Ve Frickovi se zatetelilo srdce. Přec? letělo mu hlavou. Ale přesto do těch pronikavých, matoucích ho očí vydržel hledět a říci, aniž to znělo drze: / „Dovedte!“ **B**; ze zjištěných skutečností. Kameny arci] ten obraz mu byl dnešním hlášením četníků o tulákových výpovědích a o jeho chování jen potvrzen. Arci: kameny **B**; o primitivním] o nepřipravenosti zločinu a snad i o primitivním **B**; údaje vesměs] údaje, pokud možno spoolehnoti u venkovanů na přesné určování hodin, vesměs **B**; k loupeži? Je pravda... až (14 řádků)... přec připravil!] k loupeži?... Nel! Bylo to asi jinak. / A výslech pokračuje. / „Tak co,“ mládenče,“ drží se důstojník přesto slabé nitky, „přiznáš se dobrovolně, že jsi pana Havránka znal? Ujišťuji tě, že to tak bude

pro tebe lépe.“ / „Pana Havránka jsem neznal.“ **B**; nepovíš!“ praví důstojník. „Budeš] nepovíš! Budeš **B**; se svleci!“ / Když si... až (5 řádků)... svlékej se!“] se svleci!“ **B**; 192 k prohlídce. / V cele zastihl Fricek] k prohlídce. / Příští hodiny byly pro Fricka nehezké. / Říkají-li celou noc a kus dopoledne, ukaž nám, kde jsi potkal pana Havránka, a přepadl jsi pana Havránka a dovedeme tě k panu Havránkovi, začíná člověk kollsát a málem by sám uvěřil, že někdy s nějakým panem Havránkem něco měl nebo že by byl chtěl nějakého pana Havránka zavraždit. A pokud jde o Josefa Havránka, nesmí se člověk dát, a má-li stále na zřeteli své tři body, o nichž nesmí ani šeptnout, může mít mnoho naděje, že ho nesvedou a že z toho ze všeho vyvázne zdráv. / Když mu asi za dvě hodiny vrátili šaty, odvedli ho do kanceláře a tam mu řekli „Tak a teď půjdeme k panu Havránkovi!“, zneklidnělo mu srdce přec. A nedal-li přesto na sobě nic znát, bylo to proto, že by se byl styděl nechati se zmásti číhavými pohledy pánů a učiniti jim po vůli. / Městem ho vedli dva četníci. V průjezdech stáli čekající lidé, na ulicích se seskupovaly hloučky a výrostci, vynadívavše se, dávali se do běhů, aby tam vpředu oznámili, že ho už vedou. Obecní strážník uplatňoval svou autoritu na shluku, který se znova a opět srážel za průvodem, a jsa rozčilen svou odpovědností, přesvědčoval lidi, že se ještě nic neví a možná že to ani není on. Fricek byl zvyklý vystavovati se na odív a znal dobře tyto zvědavé pohledy, trochu úzkostlivé, ale hlavně zlé, čekající, zda se mu nesmekne na hladké tyči ruka a on střemhlav nepoletí do pilin manéže. Ale nepoletí. / Když se octli za městem a strážník vzadu, nepotřebuje se už bátí přesily, se na jednotlivé výrostky už jen rozkřikoval, věděl Fricek, kam ho vedou. Tušil to od počátku, a když se před nimi objevila kamenná zeď a za ní mezi holým stromovým kříže náhrobků, nepřekvapilo ho to. / V železných vratech na ně čekali čtyři páni. Ten s prošedivým plnovousem

a v brejlích byl patrně doktor, jeden z těch mladších asi soudce. / Vedli ho do márnice. / „Odkryjte tu mrtvolu!“ poručili mu a on tak učinil bez rozpaků a snad i ochotně. / Ale nepoznal v zohavené tváři obličej Josefa Havránka. Ani pana Havránka nepoznával. / Neměl strach. Neměl lítost. Neměl zášť. Neměl hrůzu. Bylo v něm ticho a velký klid. A hledě na strašlivou ránu na čele mrtvého, myslil si: Tahle byla za Žaka. / „Poznáváte toho člověka?“ / „Ne,“ mohl říci pravdivě. / Odpověděl pánům na mnoho otázek stále stejných a do číhavých očí jím hleděl s jasným sebevědomím. Teď už bylo vše zřejmé. Padla i vyhrůžka „Dovedeme tě k panu Havránkovi“ a nic jiného se mu státi už nemohlo. Co tedy od něho ještě chtějí? / Po polední ho zas vedli zpět. A tentokrát bylo na ulicích půl města, nedočkavého, stísněného nejistotou, vzrušeného strašlivým zločinem na člověku slušném a jednom z nich, chtivého podívané, která — dej to bůh! — se naskytuje jen jednou v životě. Za ponurým průvodem četníků šel obecní strážník a známým v zotevíraných oknech dával krčením ramen najevo, že doposud není nic známo, a pohyby dlaně a úšklebky jim oznamoval, že dokonce ani on ještě nic neví. Ne, Fricek se nelekal těch plných ulic, těch očí a zlého ticha. Což bylo předvěrem? A byl snad ještě ubohým tulákem, který se potřebuje bát a musí se krčit a žebrát? Šel mezi četnickými bodly vztyčeně a svá pouta roztrpčená sluncem nesl dokonce s jistým půvabem. / Když zas Fricka zavřeli do cely, zastihl tam **B**; zas do stropu. A... až (5 řádků)... kovákovi.] do stropu. **B**; velocipédy! Včera měl pohřeb.] velocipédy! **B**; v leccems poradit.“ // Fricek... až (8 řádků)... stojí Olga. / V nových] v leccems poradit.“ // Důstojník zatím přemýšlil o Frickovi. Skutečnosti jsou takovéhle: Z kopce jede cihlami těžce naložený a zabrzděný vůz. Nad zátočinou v horní třetině svahu potká pobudu s rozbitým nosem. Za čtyři nebo za pět minut předejde vůz Havránek a jde rychlým krokem silnicí dolů.

Když vozka dojede pod kopec, uvidí na cestě klobouk odváty kousek větrem, nemůže se tedy všimnouti krvavých stop v blátě a je tak slušný, že klobouk položí na bíle natřený patník, vrátí-li se sem majitel, aby jej našel. A sto kroků odtud naleznou druhého rána zavražděného člověka. Spáchal zločin tulák? Je pravda, z místa, kde Havránka potkal, mohl běžeti lesem dolů, na svou oběť si počkat, na silnici ji omráčit a odvléci kusem starého lesa do mlázi, to se za těch několik minut provést dá, ovšem jen tak zrovna a jde-li všechno podle plánu. Ale nebylo by to počínání trochu šílené, když by byl musil vědět, že na zátočině, odkud je sem vidět, se za několik málo minut objeví vůz a že vozka uslyší každý výkřik přepadeného? A pak motiv! Kde je tu nějaký motiv? Zjednán? Byl by se přece připravil, a nechytal první kámen, který mu přijde pod ruku!... Nel Stopa je asi nesprávná. Vrah musil přijít z opačné strany: zdola. Jen tak mohl nevědět o vozu. / Ano, motiv! Ten nedává důstojníkovi pokoj. Proč by byl tulák páchal zločin, ne-li pro peníze? Neboť zavražděná minulost, a nadto zabitá spíše na věčné rozloučení s ní než z pomsty na ní, jest motiv pro normální četnické vyšetřování příliš odtahitý. A tak myslí důstojník na konkurenční zášť a dává pátrati v tom směru; myslí na vraždu ze žárlivosti, vyšetřuje v městě a ptá se v Brně, bývalém bydlišti Havránkově, po jeho láskách a pravděpodobných socích; myslí také na čin šilencův a zjišťuje, žije-li v okolí někdo, kdo byl delší dobu v ústavě pro choromyslné, nebo zda tu není něco známo o člověku úchylném pohlavně. Jaký motiv by mohl míti komediant? Notabene člověk, o němž došla zpráva, že nikdy nebyl trestán a že je zachovalá i celá jeho rodina. Ovšem, tulákovu věc dovede svědomitě do konce, je konečně jediný, koho prozatím má, ať tu sedí, ale důstojník už nepochybuje, že ho dříve či později propustí. Názory důstojníkovy Fricek velmi dobře vystihuje. / Přivádějí sem také Olga. / Volají Fricka do kanceláře. Tam

stojí sestra. V nových **B**; 194 Příkladů dne] Za dva dny **B**;
není vrah! / A zprávy, které došly o něm a o celé rodině, jsou
docela slušné.] není vrah. **B**.

Str. 201 — JOSKA, FORKO A PAVLÍNA. 201 sklepů, jež
kdysi skrývaly zásoby vzácných vín,] sklepů **II, J**; zámku.
Kletby] zámku. / Kletby **J**; zřící, s pocitem... až (5 řádků)...
karabáče. / Staré doby] zřící. Staré doby **II, J**; 203 „proti
lenochům a tulákům“] „Arbeitscheue und Landstreicher“ **j**;
hnojštířích. / To byla] smetištích. To byla **II, J**; 204 zestárlá
umělkyně] zestárlá sylfida **j**; romantického rodu] pochybného
rodu **j**; leností, nejsou... až (2 řádky)... a krajkách.] lenosti.
II, J; 205 raci se] raci a zadní nohy uřezané kudlou žabám se **II, J**;
J; 207 právům?... Co teď] právům... **II, J**; 210 hlasem. /
Jeho] hlasem. Jeho **J**; blázny. Kdyby... až (4 řádky)...
dareby.] blázny. **II, J**; slepic, potřásal červeným lalochem
a pyšně zvedal štíhlé nohy v prachu. I dva rezaví pejsci ne-
určité rasy se tu sešli, poskakovali kolem sebe a důvěrně se
očuchávali.] slepic. I dva rezaví pejsci se tu sešli a očuchávali
se. **II, J**; 211 šak ne! Ale že správnost není, to není.] šak ne!
II, J; zařídí... Kštát... ó, to prej je náš kštát!...] zařídí...
II, J; 212 temnou... To je hezká správnost vod kštátu!...
Slečinko, blázinec!“] temnou... **II, J**; 213 nyní před zákaz-
níkem lepší vrstvy] nyní **II, J**; přísně a dupla nožkou.] přísně.
II, J; mák, uhodila o zemi klubkem pestrého hedvábí a] mák
a **II, J**; 214 rozčilena, červená] rozčilena, červená jako pur-
pur **j**; úsměvem. A i více.] úsměvem. **II, J**; výrobku. Tím...
až (2 řádky)... zapálil si] výrobku. Zapálil si **II, J**; knír,
úsměv... až (4 řádky)... o leccěms jiném.] knír. Rozpředl
se rozhovor. **II, J**; vypravovat, jak sem s bábou líhal] vypra-
vovat o bábě **j**; 215 Forko byl mazaný darebák. Zvláštní]
Zvláštní **II, J**; Mladého ostatně nezajímala tato filozofie.] Mla-

dého to ostatně nezajímalo. **II, J**; dostal od milostpána] dostal
od milostpaní **j**; 216 skvrn vytvořených] skvrn naházených
sem **II, J**; zmizeli. Vyházel] zmizeli. / Vyházel **J**; kouře, jež
rozvíjely se po polích a zůstávaly vězeti v korunách stromů.]
kouře, jež rozvínovaly se po polích a uvizovaly v korunách
stromů. **j**] kouře. **II, J**; stuhou. Všichni jaksi... až (2 řádky)...
klobouk nesluší.] stuhou. **II, J**; 220 třídě (pokud tam ovšem
chodil)] třídě **II, J**; jen usmál důvěrnému tónu.] usmál.
II, J; střechu. Ale] střechu. / Ale **j**; 222 krámku. Měli... až
(4 řádky)... uzenic.] krámku. **II, J**; snad kus hadru nebo]
snad **II, J**; se podíval] se usmál a podíval **j**; předmět, jenž se
podobal olezlému kartáčku na boty,] předmět, **II, J**; 223 za-
ňadří. Jedl jda.] zaňadří. Jedl za chůze. **j**] zaňadří. **II, J**; kočka.
Snad cíhala... až... ptáka.] kočka. **II, J**; 225 hodna společ-
nosti formanů v této špinavé krčmě.] hodna společnosti náde-
níků a formanů v této špinavé krčmě. **j**] hodna této špinavé
krčmy. **II, J**; sirníků (plivátka zde nebylo)] sirníků **II, J**;
227 z vesnice. / Zastavil se.] z vesnice. Zastavil se. **J**; 228
vzpomněl. / „Počkej!“] vzpomněl. — „Počkej!“ **j**; 232 za
neprozrazoval. je v **j** před následujícím odstavcem přerušovaná linka;
233 proud trhavých jisker prolétl] jakási chvějící se jiskra
prolétla **j**; Soumrak] Šedivý závoj soumraku **j**; světýlek. Pak]
světýlek. / Pak **II, J**; od země. Jal] od země. / Jal **J**; 234 obli-
čeje. Joska] obličej. / Joska **J**; 239 zablýskly a zaskřípal zuby.
] zablýskly. **II, J**; Arabela dela Sejra... Arabela dela Sejra...]
Arabela dela Sejra... Stará bela dela Sejra... **II, J**; á haha.“]
á haha.“ / Nemohla se již smáti a vyražela jen podivné skřeky,
spíše bolestné než veselé **j**; zvuky, spíše bolestné než vese-
lé.] zvuky jako při tělesné bolesti. **j**; „Arabela dala sejra,“]
„Arabela dela Sejra,“ **j**] „Stará bela dala sejra,“ **II, J**; „Arabela
dala sejra...?“] „Stará bela dala sejra...?“ **II, J**; 240 zuby. /
I,] zuby. — **I j**] lákala jej...] lákala jej... Chtěla říci dela
Sejra, ale rozmyslila si to. **j**; 241 hvězd — — — —] hvězd.

II, J; sladké, jako... až (2 řádky)... kouzelníka.] sladké. II, J; 242 *odstavec začínající* Vyjímá je ve II a J připojen k předchozímu bez přerušované linky a těsně; 243 Sevilla...] Sevilla... Arabela, nejkrásnější růže celé Francie...] j; popel do... až (2 řádky)... neví.] popel. II, J; neví. / Rozhlíží se] neví. Rozhlíží se J; 244 přáti více?] přáti více? / Bílý kouř jeho dýmky nese se volně k nebesům. j; 245 chůzi. Forko nebyl příliš senzitivních nervů.] chůzi. II, J; 248 zajiskřilo. / „Já] zajiskřilo. „Já J; 250 *odstavec začínající* Konečně po je ve II a J připojen bez přerušované linky a těsně; 251 prkny, kteří chtějí přivolat spravedlnost na vetřelce.] prkny. II, J; 252 ozáří. / Zašli] ozáří. Zašli J; 253 Dívali se smutně a srdíčka] Srdece II, J; zavázal. Pak] zavázal. / Pak J; 257 *odstavec začínající* Netrvalo je od předchozího oddělen v j hvězdičkou; 258 ostružiní. Vyplašil... až... na útěk.] ostružiní. II, J; z prsou... / Je tak] z prsou... Je tak J; kývá... Tak] kývá... / Tak J; 259 voda, již] voda, již lze vyjádřit určitými chemickými značkami, voda, již j

Str. 261 — ŽAK. 261 mlčky; artisti... až (3 řádky)... obličej.] mlčky. II; 262 chovala se důstojně.] chovala se, jak se na artistku sluší. II, 263 u vozu. Žak] u vozu. / Žak ž; zkušenostmi. Neboť] zkušenostmi. / Neboť ž; 264 několik za několikaletého obcování s Frickem.] za ta léta několik. II; je; ale což i oni] nás; ale což i my jsme ž; jimi; ale což i oni] námi; ale což i my jsme ž; 265 byly. Což... až... jiným? — —] byly. II; Poddávali se] Poddávali se celými bytostmi této sladké ž; 266 Na lavicích... až (8 řádků)... nejvážněji;] Na lavicích seděli sousedky, řemeslníci tovaryši, měšťácké děti v průvodu služek a pak ti, kdož půjčili prkna a bedny na lavice, začez jim byly dány vstupenky. Nebyli nejpříjemnějšími diváky; ty mladší zajímaly více smějící se služky než produkce

a ti starší se snažili tvářiti se co nejužší, neboť II; ubozí a nadutí... až (15 řádků)... rozčilil,] lakomí a krutí. Jejich čest nedovolovala připustiti ani sobě samým, kolik radosti jim působí pestrost, již se náhle rozsvítilo zbirožské náměstí, jakou rozkoší jest jim smích, který vytrásá prach z jejich šedivých niter, a každý z nich by se byl velmi rozhorlil, II; 267 stojanu, když chodil po dvou a klekal,] stojanu, II; než oni... až (3 řádky)... I oni] než oni. Také oni II; do téhož místa hodně] do zadnice II; byl jejich požitek... až... vyvrcholen.] byla jejich výskava a křičící radost vyvrcholená. II; co nevěrněji... až (4 řádky)... Romulovi,] své učitele. / Pak II; 268 nebezpečným pochroumáním] směšným pádem II; radostí, tlačilo se,] a II; jediný pohyb, ani jediný] jediný II; neměl rád otcovy šprýmy. Aby se na ně] se nerad díval na ty šprýmy. Zlobil se, přirovnáváje pochvalu, kterou byl odměňován otec, pitvořící se snad již čtyřicet roků týmiž grimasy, k pochvale, které se dostávalo jim za čísla nacvičená po veliké pili a dlouhé námaze. Aby se na to ž; smáli.] smáli jeho rozpakům. ž; 269 trikot. Neboť... až (11 řádků)... Kdosi vykřikl.] trikot. / Kdosi vykřikl. II; I z lavic zvedali se lidé. Tovaryši a služky.] Z lavic se zvedali lidé. II; svedeny jeho příkladem, rozesmály se... až (3 řádky)... A bylo] Se daly svěsti jeho příkladem. / Bylo II; 270 Služky se smály... až (3 řádky)... stavovské sebevědomí.] Ti dávali najevo rozhořčení, nadávali a sháněli se po policajtovi. II; od komediantů!? Dostihnou-li... až (3 řádky)... vážnou.] od komediantů!? II; domů! Teď, v nejlepším!] domů! II; *odstavec začínající* Za chvíli je v ž oddělen od předchozího řádkem pomlka; Lidé se chtějí... (až 5 řádků)... krvechtivý.] Chlapci, kteří byli přítomni od počátku, stali se teď velmi hledanými, vše bylo rozčleno. II; 271 rukama. Přicházeli] rukama. / Přicházeli ž; „Ale... jakýpak... až (2 řádky)... odešel.] „Já bych jim ukázal,“ řekl truhlářský mistr a hrozil pěstí. II; nezaplátí...“ / ZÁ-

stup... až (5 řádků)... vysmátí.] nezaplátil...“ II; následující odstavce ve II připojen těsně; Fricka. Hoch věděl] Fricka. / Věděl ž; 273 nadarmo.] nadarmo; zanechala sledy, vtiskla stopy do tváří a duší všech z této malé kočovné společnosti. ž; naučili za tu dobu. Fricek... až (4 řádky)... svého pána.] za tu dobu naučili. II; žonglérství. Dovedl... až (11 řádků)... Neboť sestra] žonglérství. Dosáhl, že dovedl... až... Neboť sestra ž] žonglérství. Olga II; uměním, dostačovalo jim samo o sobě] uměním II; 274 vozu, starého otce... až (4 řádky) ... energii a] vozu. Ne z odhodlání, ale ze setrvačnosti zvyku, z nechuti a lenosti soustřediti II; vsí Vorlechem] vsí Verdekem ž (tak i v ostatních případech v ž); Krajina, stopená v bílý přikrov, jenž blyští se] krajina blyštící se II; 275 by byl mohl tolik reptati pro věc tak nepatrnou, jako jest skýva] by mohl tropiti tolik povyku pro pouhý kus chleba II; 277 Chtivější než předešlé dny.] Horší než včera. II; My taky.“] My taky... To je již jedno!“ ž; Neříkal ničeho.] Neříkal ničeho. Snad mu již bylo na světě všechno lhostejno. ž] Neříkal nic. II; 278 čapkami na vrcholcích... až (2 řádky)... zahřáli.] čapkami. II; krejčary; více... až... jejich umění.] krejčary. II; zbyly. Nasýtiti se... až... krve. Oblékli] zbyly. / Oblékli II; 280 jak do něho kopou a stoupají na prsa.] jak někdo do něho kopl. II; churavěl. / Ale] churavěl. Ale ž; Nezapomeň! / Nebylo třeba. / Čtyři.] Nezapomeň! Nebylo třeba. Čtyři ž; tehdy krve.] tehdy krve. Nezapomněl. ž; 281 chytali. Padávali] chytali. / Padávali ž; 282 životem. / Frickova duše... až (23 řádků)... s toutéž duší. / I] životem. A tehdy pojal vášnivou lásku k bratrovi. / Také II; k mistru,] k mistru, od něhož přijal vše, co uměl, ž; 283 se rozzářil nečekaným ohněm. I ona... až (5 řádků)... podivný způsob] se rozzářil nečekaným ohněm. I ona, lhostejná a trpná, dovedla v těch krásných chvílích oddechu při nově vynalézaných cvičeních přiblížiti se, jakoby náhodou, k některému z bratrů, sehnouti se k němu

klidně a tu náhle zarýti bílé zuby do jeho boku či lýtka, volíc tento podivuhodný způsob ž] se rozzářil. I ona, trpná a zdánlivě lhostejná, dovedla se v krásných chvílích při cvičeních přiblížiti, jakoby náhodou, k některému z bratrů, sehnouti se k němu klidně a náhle zarýti mu do boku či lýtka zuby, volíc tento dravčí způsob II; velmi dobře vědomi.] velmi dobře vědomi. Milovali se radostnou a účinnou láskou, snášejíce společně úspěch i trampoty. ž; 284 Zbirohy! Jak příjemno je to!] Zbirohy! II; za Och Josefe Havránku! je v ž hvězdička oddělující další text; na podrážce boty.] na podrážce boty, aniž by si vždy uvědomoval, proč tak činí. ž; 285 Jest pilný a šetrný;] Je to velký dobrák, II; Jest pilný a mají] Jest velký dobrák a mají II; v mateřidoušce na mezi krajské vesnice.] na mezi v mateřidoušce. ž; „Sehrajeme ji. / Byli] „Sehrajeme ji... Byli II; 286 scény. / On — Fricek —] scény. On ž; 287 nepochopil zповědi,] nepochopil této zповědi komedianta umělce, ž; po patnácti] po deseti II; musilo se tak státi.] musilo tak přijíti, a jednou musil poslouchati zvuk svých slov. ž; 288 tupě chápajícím sedlákům?] divákům? II; bez zájmu. / Byla... až (3 řádky)... porady.] bez zájmu. II; 290 mravní. / Přišla... až (4 řádky)... talentu.] mravní II; 292 chlapců. / K čemu] chlapců. K čemu II; 293 sedadly, jež se nenadále vynořily z temna.] sedadly. II; 294 foxteričí, kteří dosahovali výkonů skutečně velkolepých.] znamenití foxteričí. II; dítě. S kým, nevěděla.] dítě. II; 295 selské haleny a tabákem čpící] venkovské II; ukrutná.] ukrutná, stejní lidé, dnes nadšeně tleskající a zítra při náhodném setkání na ulici ochotní se odvrátiti a opovržlivě se ušklibnouti. ž; děveček a služek] holek II; jakou rozkoš] jakou rozkoš a ostrým požitkem ž; tomuto měšťáckému publiku] publiku II; zbarvených pilin... až (4 řádky)... poskytnouti] zbarvených pilin. Nehodlali popřáti obecnstvu II; Líbilo se jim... až (3 řádky) ... nechápalo.] Líbilo se jim drážditi obecnstvo, a ono je

odměňovalo nadšeným potleskem. II; 296 s hrubými sedláky.] s tvrdými venkovany. II; 297 prsty...] prsty... Zvláštní zvuk! Ž; držeti. Prosim] držeti. / Prosim II; 299 se rozsvítilo jako náhlým zázrakem.] se náhle rozsvítilo. II; 300 zhlédl ji... až (4 řádky)... jež sedávala] ji zhlédl ve stínu kaštanu, zdálo se mu to zbabělým. Přistoupil k ní, uklonil se a bez slova ji odevzdal obálku. / Byla to žena ředitele cukrovaru, dáma s brilianty, která sedávala II; 302 že tuší, co se děje v jeho nitru? Snad i] že všechno ví? Také II; Rozuměli si! Byli bratry.] Rozuměli si! II; 303 rukama! Jsi přece také umělkyně!“] rukama!“ II; 304 nepovolává?... Což... až (2 řádky)... možno...] nepovolává?... II; vlekly se líně a namáhavě jako upracovaný kůň prachem silnice.] a vlekly se líně a namáhavě. II; donekonečna. / Běžely] donekonečna. Běžely Ž] donekonečna. / Vlekly se II; Stěhovali se. Byli] Stěhovali se. / Byli II; 305 V neurčitém pološeru] V šeru II; olizoval vláčnými ohnivými jazyky] olizoval II; duševní a hmotná bída.] bída. II; nejistotu. Bylo to] nejistotu. / Bylo to II; nahlas. Cítili... až... hrůzou.] nahlas. II; 306 jediná výčitka Žakovi] jediná výčitka hozená vstříc Žakovi Ž] nadávka Žakovi II; nevěřil. Nevěřil, že by měl tolik síly...] Nevěřil. II; 307 a pište.] a pište. Ten klaun, co zabil v Příbrami toho žokeje, dostal pět roků. II; bratr Žak. Douška: ... až (2 řádky)... pět roků.“] bratr / Žak.“ II; 308 toho, shledávali... až (3 řádky)... všecko!] toho. II; 309 „Odjeli,“... až... tam budou.“] „Ó je, to už je dávno,“ řekli jim lidé, „to už je přes měsíc. Pak byli ve Svijanech. Ale tam už taky nebudou.“ II; 310 výčitky, jako by i on všemu rozuměl.] výčitky. II; představení. Poklesávali pomalu na jejich úroveň.] představení. II; se druh druhu nepřiznali, že se tázali. Styděli se. Odpověď jich nepřekvapovala, činili tak již jen ze zvyku a jiné ani neočekávali.] se k tomu nepřiznali. Styděli se a odpověď jich nepřekvapovala. II; 311 spleť jinovatkou obalených babích let.] spleť babích

let bílá jinovatkou. II; ze všeho?... / „K čemu... až (4 řádky)... Chtěli.] ze všeho?... II; Bylo to pochopitelné a nezáleželo na tom. Proč by ne?] Nezáleželo na tom. II; věděl a bál] věděl, třebaže toho na sobě nedala nikdy znáti ani slovem, ani posunkem. Bál Ž; propuklo. / Přihodilo se] propuklo. Bylo II; 312 „Jéé!“... až (5 řádků)... hodin.] „Jéé? A proč?“ II; 313 Strnul. Co se děje?] Strnul. II; 314 těžce a nebezpečně, takže i babu lékařku musili přivolati.] těžce, takže babu lékařku bylo nutno přivolati. II; 315 pomocné ruce.] pomocné ruce, že vyskytl se kdosi, kdo nepohodil rameny a neřekl: „A bude to, lidi, neštěstí, bude-li ve světě o komediantku méně!“ Ž usedlíci,] usedlíci, patřil jí půl baráčku a měřice louky, Ž; utekla kdysi s kočovným komediantem a později se za něho provdala.] před dávnými lety utekla s kočovným komediantem. II; tomuto neznámému děvčeti] Olze II; 316 milenka v roztoužení lásky, jež] roztoužená milenka, která II; uschovány. Pochopil otcovo ponížení. I] uschovány. Také II; 317 představením, které... až... neuspokojilo,] ubohým představením II; nekoupili. Neměli peněz, snad to nestálo ani za to.] nekoupili. II; ale i na smutné ticho, které... až... si zvykli,] ale zvykli si i na smutné ticho, II; Chodila a prováděla povinnosti jakoby] Chodila II; přestalo. Dávali jí... až (10 řádků)... mlčelivýma.] přestalo, staly se jí lhotejnými. Zbyl z ní jen stín s mlčelivýma očima. II; nebylo, ... až (2 řádky)... líně!] nebylo. II; těl. Cvičení se jim nedařila.] těl. II; 318 hlad, prikvačí-li?... Nu — tedy!] hlad? II; snech. Ani „co teď“ se nezeptali.] snech. II; chmýří, jež neměl čím oholiti.] chmýří. II; 319 úzkostlivě kolem sebe a jest každé chvíle připraven k útěku.] kolem a II; smutnými chodci a... až (5 řádků)... Těžko říci.] jen smutnými chodci. II; zhroutila smutkem a bídou] zhroutila II; 320 Někdy to] U hospodyně to někdy II; zářila stříbrná bělost starých mincí.] zářila stříbrná bělost starých, již dávno z oběhu vyšlých mincí. Ž]

svítily staré stříbrné mince. **II**; tak jaksi mimovolně, domnívaje se, že podniká něco odvážného.] jaksi mimovolně. **II**; 321 dejte mi! Nemáte-li, nemusíte.“ / Neměl. A jak rád by ji byl obdaroval!] dejte mi! / Neměl. **II**; obrysů. / Jak... až (2 řádky)... osvětlení!] obrysů. **II**; 322 kteří odpustili.] kteří zapomněli. **II**; vagabundů] žebráků **II**; on nechápal,] on se bil v hlavu, nechápaje, **II**; 324 vlhkosti. Jak... až... odešla,] vlhkosti. / Cikánky zde již nebylo, **II**; Ano!... Zajistě!... Zcela] Zcela **II**; krásnější. “... až (2 řádky)... nevěděl?] krásnější.“ **II**; 325 bankovky... až (7 řádků)... Brand.] v uzavřených obálkách bankovky. / Zítřka půjde do nejbližšího městečka. Jest možné, že tam bude zrovna cirkus. Ano, snad tam bude. A ne-li, cožpak na tom? Půjde tedy do druhého, snad dokonce ještě do třetího. Zítřka! „Jsem Fricek. **II**; v jeho duši... až (3 řádky)... kliky] se v jeho duši rozsvěcuje slunce, chodí dům od domu, sahá na kliky **II**; ohavnost!... až (4 řádky)... plánům?] ohavnost! **II**; 326 Co tu chce?... až (3 řádky)... ruší.] Co tu chce? / Cvaká petlice u dveří pokrytých plísní. **II**; po chvíli.] po chvíli a spočine na ní očima. **Ž**; možno!... A jak jest to těžké všecko! —] možno! **II**; 327 sousední vesnice.] sousední vesnice. Divný, neurčitý pocit ho nepouštěl. **Ž**; nesly. Přemýšlel... až... barev.] nesly. **II**; co umíval. Ne, nezapomněl! Dokáže si to!] co umíval. **II**; louží, jež... až... usadily.] louží. **II**; do dálky, až tam... až... v černo. —] do dálky. **II**; k lenosti. Nevěděl o tom.] k lenosti. **II**; za krk. / Hrazdy] za krk. Hrazdy **II**; 328 Nehledal ani,... až (3 řádky)... ani chuti.] Ani nehledal. **II**; dvorec. Tam] dvorec. / Tam **II**; dovnitř. / Začalo] dovnitř. Začalo **II**; vsakovaly. / Díval se] vsakovaly. Díval se **II**; 329 přes stehno... až (2 řádky)... zloděj?] přes stehno. / „A honem! Než pustím psal“ / Fricek zaskřípal zuby... **Ž**; přijít!“] přijít!“ Pes štěkal. **Ž**; lepší dělník.] slušně placený dělník. **II**; 330 vážně a rychle.] vážně a rychle svahem dolů. **II**; záhyb

kopcem dolů a on] záhyb a Havránek **II**; kameny. Upadl,... až... dále.] kameny. **II**; Panno Maria, Panno Maria!] Panno Maria, Panno Maria! / Čekal. **Ž**

Str. 335 — RASÍK A PES. 335 sluncem,... až (2 řádky)... plachta.] sluncem, s šedě a hnědě pruhovanou plachtou nad ním. **r**; klidné a trpné,] klidné v opuštěnosti svého umírání, **r**; 336 četníkoví; ... až (2 řádky)... vyživiti.] četníkoví. **r**; spílají rasíkům... až (6 řádků)... cení zuby.] spílají rasíkům, potkají-li je na cestách za humny, a přijdou-li do vsi, zavírají před nimi dveře na petlice. Psi již zdaleka větrí jejich zápach, z druhého konce osady na ně štěkají, seženou se ze všech stavení, vyjí, dorážejí vyceněnými zuby, a ti, co jsou uvázáni, zmitají vztekle provazy a otrásají boudami. **r**; zavilí. / Jemu] zavilí. Jemu **r**; s rameny jako mužský;] šeredná v obličejí, **r**; 337 dne... / Spali toho jitra ještě.] dne... **r**; ze sna. / Kdosi] Ze sna. Kdosi **r**; Rozespálý... až (4 řádky)... zavrávorál.] Rozespálý rasík v uleknutí vyskočil ven. / Před ním stál fořt. / Rasík dostal políček, až zavrávorál. Vrhl se na něho pes. **r**; 338 z vozíku. / Pes] z vozíku. Pes **r**; lýtko. / Rasík] lýtko. Rasík **r**; odbyty. / „A vy,] odbyty, a tím dříve bude po strachu. / „Darebáci. A vy, **r**; dráhu.] dráhu, promytěnou zde v zimě dřevaři. **r**; On táhl vozík, žena] Rasík běžel s vozíkem. Žena **r**; se roztřásal.] se roztřásal. / „... jednáct...“ **r**; 339 vrátil, ... až (2 řádky)... vidu.] vrátil a po dolíku nebylo ani památky. **r**; Rasice se několikrát] Rasice si otírala špinavým rukávem pot z obličejí a nos, supěla a několikrát se **r**; och... pes,“] och... ras,“ **r**; na mez.] na mez, aby si odpočali. **r**; díval se tupě... až... zde dlouho.] díval se. **r**; 340 k lesu. Na jeho] k lesu. / Na jeho **r**; 341 boží!“ koktala... až (3 řádky)... jich zase.] boží!“ **r**; 342 Ani dvorští lidé... až (23 řádků)... dogina panství.] Ani dvorští lidé

se nepřibližovali více, než kam sahala délka řetězu, a cizl, spatřivše její náhle rozšířené oči a napnuté svaly, obcházel ji v uctivém oblouku. Jen správceva mladá služka, jediná ze všech lidí, se k němu mohla přiblížit, ona mu nosila žrádlo, ona je odvažovala večer a přivazovala ráno, ale i její pohyby sledovala dogma studenými očima, ne sice zlyma, ale také ne dobrými v této chvíli. Noc patřila psu. Když večer děvče uzavřelo všechny východy dvora a odepjalo obojek dogin od spony řetězu, narovnal se zvíře, rozšířilo oči, a pyšně zvednuvši žíhanou hlavu, sálo vítr. Pak se dalo na obhlídku dvora. Běda každému, kdo by chtěl rušit jeho osamělé noční království! Dvorští se v té době neodvažovali na dvůr a také správce, když se vracel jednou z hostince, a otevřev vrata, spatřil na dva kroky od sebe dvě zeleně hořící oči nehybně vetknuté ve tmu, vrátil se a od té doby chodil zadem, klepávaje na zadní branku. **r**; 343 na silnici, kde čekali rasíci.] na silnici. **r**; do postroje. . . až (2 řádky) . . . kolem rtů.] do postroje. **r**; zarazila. Ustála v štěkotu.] zarazila. **r**; zvířete. Sála. A sála] zvířete a **r**; lidí. Stála] lidí. Zarazila se. . . Stála zde **r**; tesáky — jen co se to přiblíží na dosah.] tesáky! ? **r**; 344 „Hyjel!“] „Hyje, mrcho!“ **r**; lidé, kdo jest psík štěkající za jejími zády.] lidé. **r**; zmítán se šramotem prachem silnice.] smýkán prachem silnice se šramotem, jen drčel do jeho zbesílého řevu a tenkého štěkotu na popravu vezeného psíka. **r**; rozhořenýma, zatínající prsty do dřeva.] rozhořenýma a svírali prsty, zatínající je do odřeného dřeva. **r**; dopadla a . . . až . . . vyrazil] dopadla. Zasvištění provazu, úder. A každá rána usekla staré zavytí a vyrazila **r**; mrtvě přes ně.] mrtvě přes ně; rozječený hřbet pod ranami dávno splaskl. Zvíře nevydalo ani hlasu. **r**; hmotu; zvíře. . . až . . . hlesu.] hmotu. **r**; 345 práce. / Čeledínové. . . až . . . dvora.] práce. **r**; zničená. Z její schléplé srsti se kouřilo.] zničená. **r**; slin. / Rasíci zde. . . až (3 řádky) . . . ke psu.] slin. Bylo třeba ještě chvíli čekat, až si

odpočine ona i oni. . . **r**; nepromluvil. Stalo se. . . až . . . velkého.] nepromluvil. **r**; vřesovišti. / Zešeřilo] vřesovišti. Zešeřilo **r**; 346 nebe, z něhož slunce již dávno bylo odešlo, stejně mlčelivý a nehybný.] nebe, z něhož slunce již dávno bylo odešlo. **r**;] nebe. **II**; býti opatrným.] býti opatrným; však vyšlehnou rudé plameny a zaplápolají do temnot — jen co toho bude zapotřebí. **r**; dívala. Rasík donesl psíka] dívala. / Donesl zvíře **r**; Rasík odešel. . . až (12 řádků) . . . než veliká] Přihodili suchého kleští na oheň a oheň vzplál. Zatímco jej žena opatrovala, odešel rasík k bahnitě studánce na kraji lesa a přinesl odtud velikou kouli bláta. Příkládali na oheň nové kupy roští, a když se utvořila veliká **r**; 347 do bláta a hodili do bílého záru.] do bláta, sečkali, až plameny poklesnou, a hodili maso v hliněném obalu do rudého popela. **r**; k vozíku, aby zde. . . až . . . sůl a chléb.] k vozíku, jenž se černal obrysy sotva znatelnými ve tmě. **r**; do hrdla. Rasík] do hrdla. Leč rasíce si psa ani nevšimla. Uložila do vozíku zbylé maso, vyňala z hadrů kus chleba a sůl a vrátila se k muži. Rasík **r**; přihodil nového roští na oheň a rozbil podpatkem boty blátěné cihly.] přihodil suchého roští na ohniště a oheň se znova rozhořel. Pak rozbil podpatkem obě hliněné koule. **r**; chvěla se. To nebyla] chvěla se. / To nebyla **r**; 348 třetí, třetí ke dvěma nenávidícím.] třetí. **II**; opovrhují. Lidé] opovrhují. / Lidé **r**; četník. Vidí] četník. / Vidí **r**; 349 nevěřil. Stojí. . . až (3 řádky) . . . na světě.] nevěřil. **r**; z Jerič! / Rasíci. . . až (2 řádky) . . . s nepořízenou.] z Jerič! **r**; se mnou. Četníková. . . až (2 řádky) . . . do rasíků.] se mnou. **r**; „Nevíte?!“ . . . až (3 řádky) . . . Tož spakovat] „Nevíte?!“ / „Ne.“ / „Opravdu?!“ . . . Tož spakovat **r**; jedou s četníkem. Alejí. . . až (4 řádky) . . . by mohli.] jdou s četníkem. Oni s vozíkem napřed. Jdou silnicí. **r**; 350 jejich majetek. . . až (3 řádky) . . . zájmu.] on se rýpe v hadrech špičkou hole. **r**; Hubený pes. . . až (3 řádky) . . . muž se ženou,] Jdou tupě vedle vozíku, **r**; nešťastní, jdou a jdou.] nešťastní.

A u oje tygrovitě žíhaný pes, hubený a s vyplazeným jazykem. **r**; mrcho!“ / Rasík... až (2 řádky)... nablízku.] mrcho!“ **r**; napjatou šji... až (2 řádky)... jiný pes,] krk napjatý, nelze toho pozorovati, **r**; na ně, tu se... až (3 řádky)... nenávisť] na ně a dívá se po rasících, tu jest vidět v těch mžouravých, potměšilých očích celou tu jeho zlobu **r**; 351 Proč se dívá... až (5 řádků)... aby mohlo] Jenže pes jest věčně na číhané, jediné hnutí mu neujde, a jakmile se rasík jen blíží, vyskakuje a chystá se uhodnout již z pohledu, co na něm chtějí, aby mohl **r**; rasika zlobí... až (4 řádky)... poslouchá] rasika zlobí. Kopne zvíře často a uhodí je pěstí do hlavy, ale bítí pro nic za nic není tak příjemno jako překvapit, polekat či vymyslit si nějakou příčinu. Ale mrcha slídí. Ani jména mu nedali. Není potřebl, poslouchá **r**; Rasík se k němu... až (4 řádky)... bál, že?“] Rasík si kopne zezadu. Pes ani mnoho nezakňučí, jde víc a ani se neohlédne. / „Co ho kopeš, vždyť jde?!... Tam, před dvorem, ses ho tenkrát bál, že?“ řekla zlomyslně rasice. **r**; potuchy... až (8 řádků)... skutečně ona.] potuchy o čemsi podobném a nevěděl nic; pravda, asi před půl rokem projevila jakési pochyby, ale nepovšiml si toho tenkrát a zapomněl. Až jednou na pokraji vsi, když vycházela z chalupy a on na ni na silnici čekal, utkvěl, jak šla ze zápraží proti němu, užaslým pohledem na jejím rozšířeném životě. **r**; 352 Nenávistně... až (16 řádků)... co měla znamenati?] Neodpověděla již, obrátila se k němu zády. / A v té chvíli padl mu na prsa onen ošklivý tlak, který ho pak již nikdy neopustil. Hrozný, že mu neuměl dáti jména, hroznější, že se s ním nemohl nikomu světit. Nemluvila o tom nikdy, nedovolovala ani, aby on o tom hovořil, a kdykoliv začal narážkou, zlostně ho okřikovala. Bylo zřejmo, že i ona se bála. Oba se báli. A přece to bylo cosi velkého, snad nejdůležitější událost v životě, nikdy, za celé jejich spoluzití se nic podobného nestalo, až teď tak náhle. Co to mělo znamenati? I to bylo jasno... ach, ne, jasno

nikterak, ale jisto: **r**; odvrátila se. / A tehdy to... až (24 řádků)... rostoucím životem.] odvrátila se. **II**; 353 vesnice. A když... až (27 řádků)... tři, čtyři...] vesnice, až došel ke dvorci. Procházel se volně kolem a slídil po místech, kde asi mohl býti zdechlý dobytek zakopán. Dvorec byl z kamene a vlhkem pošmourný jako nepřátelská tvrz. Na vnější stranu kravína se připínal velký sad, obehnaný kamennou zdí, omšnou a rozpadávající se stářím, s vykotlanými děrami mezi jejím stavivem. Postavil se u ní a díval se do sadu mezi kmeny jabloní a hrušní. Náhle se mu zablýstěly oči. Zeď mu sahala po ramena. Zde to tedy bylo! Na chudém trávníku mezi pni stromů postřehl hromady čerstvě přeházené hlíny, jež se svojí rudostí odrážely od zelenající se řídké trávy; nemohlo býti pochyby o tom, co se za nimi skrývá. Poodešel ode zdi a lživě se rozhlížel, nevidí-li ho nikdo; ale bylo ticho a pusto. Vrátil se zase a pozoroval. Položil bradu na zeď a jeho oči tékaly v nepohnutém obličejí jako zvířete vyhlížejícího kořist. / Zeď se přelege snadno, půda jest zkypřelá; bude se jednati o psy. Ale kudy by se sem dostali? Budou asi na dvoře a zápach lidí nepronikne až tam chlěvy a stodolou. Bude si třeba zapamatovati jen místa s přeházenou hlinou. **r**; 354 z boudy... až (3 řádky)... zvyklé.] z boudy. **r**; Sluch... až (2 řádky)... přicházel.] Vše bylo tiché a vozíku nebylo viděti již ze vzdálenosti tří kroků. **r**; pracoval rýčem i rukama. Dohrabal se.] hrabal rýčem i rukama. **r**; oddělil další... až (2 řádky)... svým dílem.] odklidil ostatní kusy. **r**; 355 „Ty, hej!“... až (11 řádků)... Nehýbala se.] „Ty, hej!“... / Čekal... Nic se nehnuo. / „Nu?“ / Nic, jen neproniknutelná tma byla. Tu se ho náhle zmocnila úzkost, ten neznámý, nevysvětlitelný pocit v hrudi a hlavě. Odhodil maso a přeskočil zeď. / Ležela v louži a vedle ní čtvrt prasnice. / Klekl k ní. / „Anežko, ty, Anežko!“ / Nehýbala se. **r**; Maličko sebou pohnula.] Pohnula sebou a cosi nesrozumitelného zašeptala. **r**; a donesl k vozíku. Tam

ji uložil] uložil ve vozíku **r**; Stál ve tmě a utíral si rukávem čelo. A co teď?] Vteřinu se rozmýšlel. **r**; přemýšlel, nemá-li zde snad] zde měl **r**; nenapadlo. Ošklivý... až (3 řádky)... Konečně zatlačil] nenapadlo. / Zatlačil **r**; 356 Zemřela. / Leží] zemřela. Leží **r**; neví. / Pod] neví. Pod **r**; Patrně jest... až (7 řádků)... Stojí ve] Co se má dělati, zemře-li člověku žena?... Snad k panu faráři zajít!... Divné, divné! / Rasík stojí ve **r**; „Tak. Pánbůh vás potěš. Chcete pohřeb?“] „Tak. Chcete pohřeb.“ **r**; jemnostpane. / Pan farář] jemnostpane. / „Jápk se jmenujete?“ Pan farář **r**; stolu... až (4 řádky)... s růžencem.] stolu a mně si ruce. V pokoji jsou knihy, na psacím stolku kalamáře a papíry, po stěnách visí svaté obrazy a nad pohovkou potaženou háčkovanou pokrývkou velký ukřižovaný Pán Ježíš. **r**; 357 po obrazech... až (18 řádků)... bez lidské duše.] po obrazech. / „Slevějí něco... jemnostpane!“ / „To půjde ztěžka, člověče.“ / „Rád bych křesťanský pohřeb. Byla hodná.“ / „Hm. Jápk se jmenovala?“ / „Anežka.“ / „Myslím jako za svobodna.“ / Dívá se úzkostlivě kolem sebe, po stole a po podlaze, bojí se pohleděti panu faráři do očí. / „Nu? Budete přece věděti, jak se jmenovala vaše manželka za svobodna. Kdopak vás oddával?“ / Jest mu nevolno mezi těmito čtyřmi bílými zdmi, obrazy a nábytkem potaženým bílými háčkovanými příkrývkami. / „Nikdo. My jen tak...“ zajíká se. / „Áá, to mi je pěkná věc... pěkná věc!“ Pan farář se dívá přísně a pokyvuje hlavou. „Čímpak vlastně jste?... Čistý život jste to vedli!... Nu?“ / „Prodáváme řemínky, jemnostpane.“ / „Ře-mín-ky... A táák!... To jste vy tí, co jedí mrchy... A tak!“ Pan farář stále pokyvuje hlavou. „A co vlastně chcete?“ / „Křesťanský pohřeb, jemnostpane,“ šeptá. / „Křesťanský!?... Hm... A jako pohani jste byli živi. Hůře než pohani, jako zvěř. **r**; „V Růžku? ... až (2 řádky)... k mé farnosti!“] „V Růžku?“ opakoval pan farář se zlobným údivem. „A člověče? Co obtěžujete,

člověče? Růžek nepatří ani k mé farnosti. Spánembohem, člověče, spánembohem!“ **r**; v tváři... až (3 řádky)... Jděte spánembohem!“] v tváři. / Nakonec se pan farář ještě obrací. / „Ostatně vám to musí udělati zdarma. Jděte k starostovil... No spánembohem!“ **r**; 358 Rasík jde. / Jde... až (5 řádků)... kdo jde.] Rasík jde. Jde zpátky k Růžku. Ptá se po rychtáři. Lidé mu ukazují jeho statek a on se sune nesměle do vrat. Ale rychtář, upozorněn štěkotem psů, stojí již na zápraží. **r**; holoto, ... až... jedeš!] vypráváme z obce, holoto. Marš! **r**; A kdo to... až (5 řádků)... Rasík běží.] Kdo mu to všechno vysvětlí? **r**; osaměle stály... až (2 řádky)... stříbrem.] Osaměle stály. Byl slunný jarní den a kůra buků se leskla stříbrem. / Vyryl hrob a tam ji zahrabal. **r**; 359 docela nic... až (7 řádků)... leží pes.] docela nic... Jakže to? Spadla jednou v noci ze zidky. Ale to přece nemůže býti příčina, a snad ani nespadla, a jenom se tak jen zdá a hrály v tom úlohu nějaké čary a kouzla. — — / Pod rasíkem, u příkopu, na kraji silnice stojí zelený vozík a pod jeho ojí leží pes **r**] docela nic. Spadla jednou v noci ze zidky — je tomu teprve několik dní, nebo tomu je již hrozně dávno? / Dívá se a dívá a myslí si. / Pod ním na silnici stojí vozík a u oje leží pes. **II**; mu stéká voda do horkého prachu. / Vše] stéká voda, kapka po kapce, do horkého prachu. Vše **r**; 360 pod buky se stříbrnou kůrou. Leží tam] pod buky **r**; je mu těžko... až (3 řádky)... se neděje...] je mu těžko... Přemýšlet je vůbec těžko... Snad jsou moudří lidé, kteří tomu rozumějí. Ona byla také moudrá a zemřela. A proč se neděje něco? **r**] je mu těžko. Přemýšlet je vůbec těžko. **II**; Hle, dva lidé... až (6 řádků)... zašli.] Na záhybu silnice se objevují ve stromořadí dva lidé, selský synek a děvče; mluví spolu, vesele se smějí, ukazující řady zdravě bílých zubů. Rasík se za nimi dívá, tak dlouho, až zacházejí. **r**; Inu smějí se, smějí, ... až (3 řádky)... pojmul.] Inu smějou se, smějou, myslí si, když zašli, a hledí tupě do zeleně stromů, jež je v sebe

pojmla. **r**] Inu smějí se, smějí, myslí si a stále utkvívá zrakem v zelení stromoví, která je v sebe pojmla. **II**; není komu... až (3 řádky)... co zemřela...] není komu. Vzpomíná na pana faráře, jak vznešeně mluvil a jak mu dával jakási moudrá naučení. Ale k panu faráři není možno jít. A hle, ti dva šli kolem něho — a nic. Ani nadávku mu nedali. Což již ničeho není od té doby, co zemřela? **r**] není komu... **II**; do prachu... až... čas.] na silnici do bílého prachu. Jedna... dvě... tři... Kapka na kapku, jako by měřily čas... **r**; Ale jest] Rasík se na něho dívá dlouho a upřeně. Jest **r**; 361 neprohližel. A pak... až (2 řádky)... skvrnu vidí.] neprohližel. **r**; k vozíku. / Pes] k vozíku. Pes **r**; Jaký nový úklad znamená tento přízvuk] Co znamená tento měkký přízvuk **r**; Nezastavovali,] Nezastavili, neměli cíle a **r**; odpočívá a krajina] odpočívá, lidí zde nebylo a širší krajina **r**; Jen kotouč slunce stál... až (33 řádků)... opodál usedá.] Jen kotouč bílého slunce stál na nebi. Odřený vozík s šeděhnědou plachtou se kýval letním dnem, ploužil se výmoly a kamením cest, mezi zelení obilných lánů, bez účelu, smutný a sám, líně a těžkopádně. Ani pořádně nejedli toho dne, jen v osamělé hospodě při ústí polní cesty do silnice koupil rasík chleba; půl snědl sám, půl dal psu. / Pak navečer zastavili se soumrakem na mírném svahu na kraji lesa. Proč? Vždyt bylo také možno jeti dále, dnes, zítra, večně — někam, neznámo kam, stále jeti. Ale což to nebylo lhostejno konečně? **r**; 362 pod starým smrkem, kolena v dlaních, a dívá se před sebe. / Pod ním] pod stromem, kolena v dlaních. Pod ním **r**; Od východu... až (5 řádků)... a smutno.] Od východu se plíží temno a chlad; lstivě se zmocňují celé oblohy, zaskakují zákeřně proužek světla na západě, vrhají se naň jako zlí psi a poznenáhla jej požírají. Pokládají se celou tíhou na krajinu. / Temno a smutno. **r**; 363 pes. / Leží] pes. Leží **r**; tlapách. Proč] tlapách. Dívá se. Tak jako první den, týmž pohledem. / Proč **r**; „Nero!“... až (5 řádků)... A nic.]

„Nero!“ / Mlčí a dívá se. / (tento řádek je oddělen od textu předcházejícího i následujícího přerušovanou linkou.) I zvířeti je smutno. I psovi se zachce, aby jej časem někdo polaskal, po hlavě poladil. **r**; se dívá...] se dívá, myslí si rasík. **r**; zazněl. / Zvíře] zazněl. Zvíře **r**; svalstva.] svalstva, neboť se jistě děje něco nebezpečného. **r**; Rasík vstává... až (3 řádky)... žilobití.] Rasík vstává a blíží se k zvířeti. **r**; 364 již jeho štěkot burácí v křik rasíkův.] se zvíře divoce rozštěkává a jeho řev burácí v řev rasíkův. **r**; do tváří... až (3 řádky)... do rozevřené tlamy.] mezi oči. **r**; zeleně hořících... až (3 řádky)... bolest opakují.] zelených očí. / Rasík jest zsinalý, pěnu má u úst, a řve své vzteklé „há, há, cháá, cháá“ běsnícímu psu do rozevřené tlamy. / A pes běsní. / Les, krajina, černá vesnice a temnota jejich šílenou hrůzu opakují. **r**

Str. 365 — AUTOROVO SLOVO ÚVODEM [K VYDÁNÍ BRATRA ŽAKA Z ROKU 1938]. *Titul v Hovorech o knihách 2, 1938, č. 12 (26), 1. 9., str. 7:* Ivan Olbracht o Bratru Žakovi

Str. 367 — AUTOROVO SLOVO K VYDÁNÍ [KNIHY O ZLÝCH SAMOTÁŘÍCH] Z ROKU 1939. *Titul v Hovorech o knihách 3, 1939, č. 3 (35), 2. 3., str. 2—3:* Chvála české filologie. **V III**: Autorovo slovo úvodem. 367 Pro toto vydání] Pro toto vydání, které čísluje Melantrich jako první svazek mých sebraných spisů, **III**

E. M.